

www.npsumava.cz

šumava

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE

ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA PODZIM 2018 | 45 Kč

2018

Rok pralesů

V Národním parku Šumava

| Kde je smrk, tam je i kůrovec

| Zátoňská hora – prales ostrova bez vody

| Projekt LIFE+ v Bavorském lese

| Šumava vítězná – rozhovor s Václavem Cílkem

V příloze: Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře

Slovo na úvod

Vážení čtenáři, vážené čtenářky,

na Šumavu po rušném létě přichází podzimní klid, kdy krajinou „brouzdají“ ranní rosou či přízemními mlhami jen skalní turisté a nasávají do sebe její barevné, nezaměnitelné podzimní kouzlo.

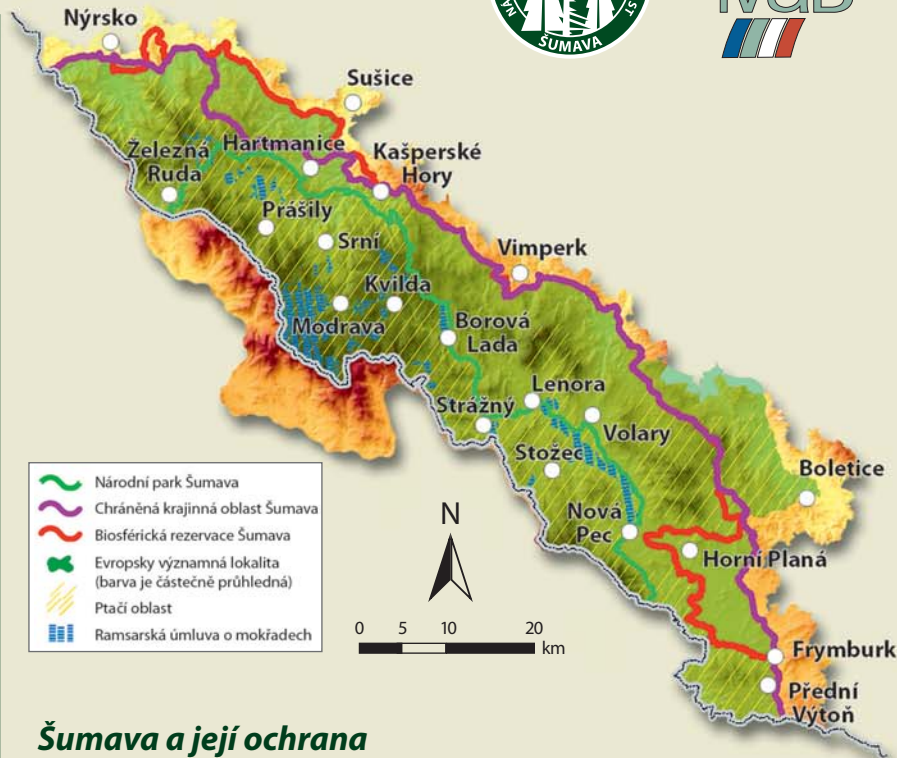
V letošním roce pralesů se Vám snažíme předkládat informace o možná pro Vás neznámých skutečnostech okolo řady zbytků pralesních porostů, nejen na Šumavě. Ani v tomto čísle neporušíme tradici. Připomeneme si ale také 70. výročí vyhlášení rezervace Mrtvý luh (první rezervace Buková slát také slaví letos 95 let). Na Šumavě, v Bavorském lese i v okolních lesních závodech byl spuštěn projekt sledování jelení zvěře a dočtete se i o dalších zajímavostech.

Letošní sucho potrápilo velkou část naší republiky, ale jak se ukázalo, Šumava má stále potenciál zdržovat vodu. Ve Vltavě nepoklesla po celé léto (kromě 6 dnů na konci srpna) pod hranici možnosti splouvání, takže si vodáci téměř v celé sezoně mohli bez přestávky užít divokost a krásu vodního toku. Šumavu ale čeká ještě další krok k zlepšení tohoto stavu, a to projektem LIFE s názvem „Život pro rašeliniště“. Ten si klade za cíl řadou úprav revitalizovat šumavská rašeliniště a toky. Seznámíme Vás s ním v dalších číslech Šumavy, ale v tomto podzimním čísle přinášíme informaci o obdobném projektu, který se uskutečnil v sousedním Národním parku Bavorský les.

Všem našim čtenářům přeji hezký podzim.

Jiří Kadoch

Správa Národního parku Šumava

Šumava a její ochrana

Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.

Ramsarská lokalita –Šumavské rašeliniště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
 - **Evropsky významná lokalita Šumava** –pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005).
- Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.

Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.

Vydavatel
Správa Národního parku Šumava, rezortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Pavel Bečka, Jan Dvořák, Pavel Hubený, František Janout, Jiří Kadoch, Jan Kozel, Zdenka Křenová, Václav Sklenář, Martin Starý, Josef Štemberk, Michal Valenta

Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Na titulní straně: Porost nad Plešným jezerem. Foto: Markéta Rudlová
Na zadní straně: Pamětník osídlení na Zhůří. Foto: Jiří Kadoch

Grafická úprava: Mgr. Václav Hrabá

Tisk: Tiskárna Černý s. r. o., Černá v Pošumaví

Distribuce
PNS a. s., Mediaprint & Kapa Pressegrasso, spol. s r.o. a další distributoři.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., ředitelstvím odstěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, jzn.: P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Využívá redakce, časopis vychází čtyřikrát ročně, cena výtisku je 45 Kč, celoroční předplatné 145 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 14. 8. 2018
Datum vydání: 1. 10. 2018

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.

04

04 Kde je smrk, tam je i kůrovec

Gradace kůrovce není již jen otázkou Šumavy, ale téměř celé republiky.

10

06 Sníh v lese

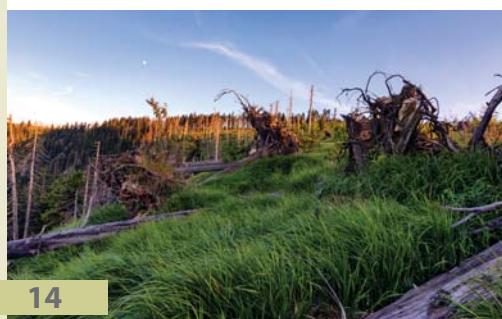
Je les skutečně ten fenomén, který zadržuje a uchovává vláhu?

08 Přeshraniční projekt zaměřený na jelení zvěř

Tříletý projekt sledující velikost populace, věkovou strukturu, poměr pohlaví a migrační trasy.

10 Rašelinště, vodní toky a horské pastviny

Úspěšné zakončení projektu LIFE+ v Národním parku Bavorský les

14

12 Zátoňská hora – prales ostrova bez vody

Skalnatá a suťovitá hora s mnoha póry polykajícími každou dešť, přesto je výjimečná.

14 Pralesy v CHKO

Boubín, Jezerní hora, Milešický prales, Černý les či Jezerní skála. Některé známější, jiné méně známé pralesní zbytky na Šumavě.

16 Prales Slovenského Ráje

Nad haťou v údolí Bieleho potoka je jeden z nejpůvodnějších pralesů Slovenského ráje.

20

18 Sokol stěhovavý *Falco peregrinus*

Po mnoha letech vytrvalé práce ochrany přírody se opět vrací do svých dávných hnízdišť.

20 20 let rybí líhně v Borových Ladech

Zajištění přirozené obsádky ryb v šumavských tocích a s tím i postupný útlum rybolovu, to je cílem líhně.

22 Oslavenec Mrtvý luh

Je největším rašelinštěm v České republice. Původ jeho názvu je ale stále zahalen tajemstvím.

24

24 Šumava vítězná

Rozhovor o Šumavě s Václavem Cílkem, geologem a popularizátorem vědy.

26 Mattušově chatě na špičáckém Pancíři bylo 95 let

Trocha historických skutečností o známé chatě.

28 Za pralesem na Stožeckou skálu

Nabídka výletu k dřevěné kapli Panny Marie a na Stožeckou skálu mezi pralesovitými zbytky porostu.

32

30 Smrk ztepilý na Stimmlingu

Putování za památnými stromy – 15. díl

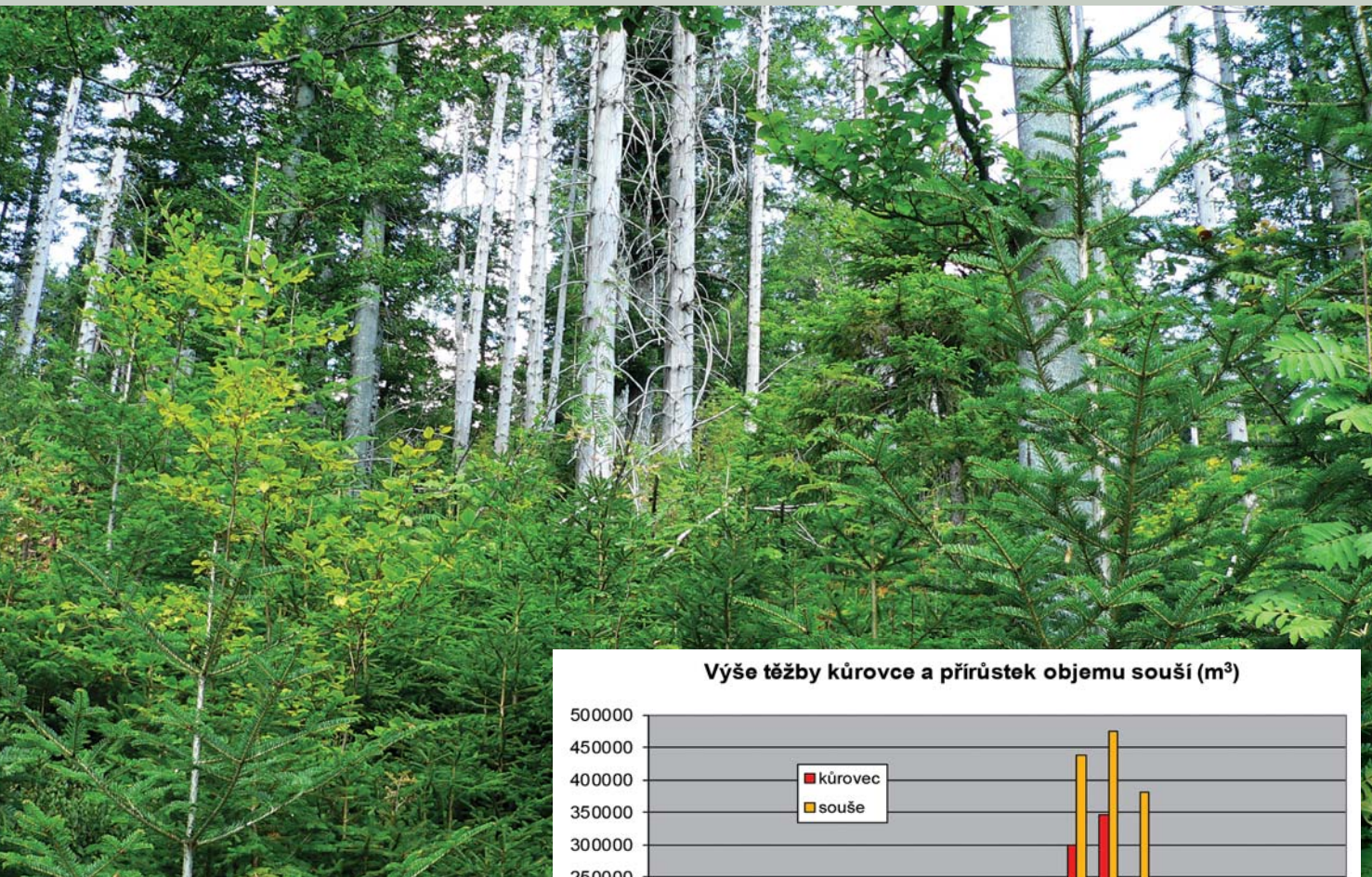
32 Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel X.

U pramene Vltavy.

34 Aktuality

Kde je smrk, tam je i kůrovec

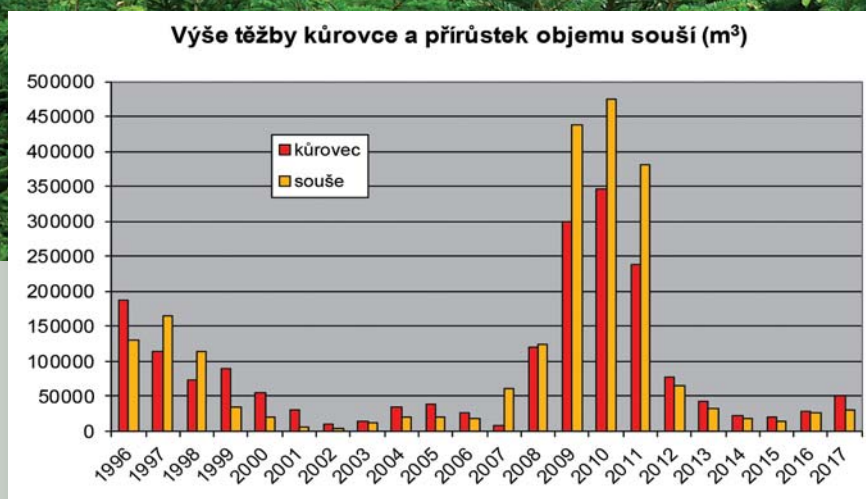
Lesní národní park ve středoevropských středohorách a kůrovec jsou neoddělitelné pojmy. Stejně jako Národní park Šumava a lýkožrout smrkový. V lesních společenstvech s přirozeným či umělým zastoupením smrku se dříve nebo později s jistotou objeví příznaky výskytu podkorního hmyzu. Jen příčiny a projevy budou různé.

Spontánní obnova jedle buku a smrku po kůrovcovém rozpadu na jižním úpatí Polomu.

Stadium rozpadu v jádrovém území

V lesních vegetačních stupních s přirozenou účastí smrku v bezzásahových územích bude nejpravděpodobnější příčinou zřejmé přítomnosti kůrovců narušení lesních porostů větrem. V lesích s aktivní péčí to bude na počátku podobné, avšak gradace kůrovců bude mít nejspíš odlišný průběh. V bezzásahových územích se napadení porostů bude šířit v závislosti na atraktivitě a vitalitě smrků v okolí polomů, stanovištních podmínkách, druhové skladbě a smíšením porostů a průběhu počasí. Hlavním projevem bude obraz lesa odpovídající stadiu rozpadu, kdy se v relativně krátkém čase objeví odumřelé dospělé smrky na různě velkých plochách. Následovat bude spontánní přirozená obnova v rozličných podobách a návrat lesního ekosystému do jeho přirozeného koloběhu prostřednictvím fáze obnovy a stadia dorůstání. Tyto obrazy jsou

Množství zpracovaných kůrovcem napadených stromů v NPŠ a objem odumřelých stromů v bezzásahových územích mezi lety 1996-2017.

k vidění na téměř 35 tis. hektarech lesa v Národních parcích Šumava a Bavorský les.

„Nárazník“ nebo hospodářský les

Vedle samovolného vývoje jsou v obou národních parcích patrné také obrazy charakterizující nárazníkové neboli pufrční pásma. Jsou to obrazy, které se nápadně podobají hospodářským lesům poškozeným větrem nebo napadených kůrovci. V zásahových částech národních parků platí, pokud jde o ochranu lesa, téměř shodná pravidla jako

v hospodářských lesích. Stromy napadené podkorním hmyzem je potřeba asanovat, a to je v místech, kde se setkávají jádrová území národních parků s okrajovými zónami komplikované. Nárazníkové zóny neboli okrajové zóny, se čas od času opravdu potýkají se skutečným nárazem lýkožroutů.

Kde se tu vzaly ty vykácené plochy?

Pak nezbyvá než aktivními zásahy spojenými s těžbou dříví kůrovcem napadených stromů gradaci zpomalit a zabránit působení

podkorního hmyzu mimo národní park. Často jsou výsledkem různě velké plochy bez dospělých stromů. Taková místa lze spatřit například v oblasti jižně od Poledníku, kde spolu sousedí bezzásahové oblasti Národního parku Šumava, Národního parku Bavorský les a bývalé zásahové území NPBW. V německém národním parku vznikla před lety rozsáhlá kompletně vykácená plocha jako reakce na šíření kůrovce s cílem zastavit jejich gradaci a předejít napadení lesních porostů v nové části NPBW. Na české straně je podobný úkaz k vidění třeba severně od jezera Laka. To nikoho netěší, ale patří to k přítomnosti bezzásahových území stejně jako lýkožrout ke smrku.

Konec smrku v Čechách?

Pro lesníky v národních parcích je práce v nárazníkových zónách velmi komplikovaná, protože musí v krátkém čase vyhledávat kůrovcem napadené stromy, poptávat pracovníky na asanaci, organizovat jejich práci, a také zajistit odvoz dříví, které se při asanaci vyrobí. Lesníci v NPŠ byli několikrát za dobu existence našeho největšího zvláště chráněného území konfrontováni s gradací podkorního hmyzu nebo s rozsáhlými polomy. Ještě donedávna platilo, že šumavští lesníci mají největší zkušenosti s prací v extrémních podmínkách kůrov-

cových gradací. Poslední 3 roky to změnilo. Důvodem není to, že by ze Šumavy zmizel smrk a s ním i jeho hmyzí souputníci. Příčinu lze nalézt v již 3 roky probíhající kůrovcové gradaci v českých a moravských hospodářských lesích, kde se především v Olomouckém a Moravskoslezském kraji lesníci potýkají s mnohonásobně větší kůrovcovou gradací, která kdy byla na Šumavě. Dopad oteplování atmosféry na hospodářské lesy s dominantním podílem smrku v nižších nadmořských výškách se projevilo nekontrolovatelným rozpadem lesních porostů na Moravě a ve Slezsku, ušetřeno nezůstalo ani území Čech. Například Dačicko, ale také lesníci v podhůří Šumavy se potýkají s výrazným nárůstem množství kůrovce napadených stromů. Nárůst je tak výrazný, že přestává být běžnými postupy řešitelný. Zastoupení smrku v hospodářských lesích by mělo výrazně klesnout a způsob péče o ně by se měl změnit.

Když jsou na Moravě, nemohou být na Šumavě

Velké problémy hospodářských lesů ovlivňují také Správu Národního parku Šumava i přes to, že horské podnebí je ke smrku shovívavější, k lýkožroutům méně přívětivé, než v nižších polohách a šumavští lesníci jsou zkušení. Navzdory velkému

podtlaku na trhu lesnických služeb, který se projevuje nedostatkem pracovníků na práce v lese, a ještě většímu přetlaku na trhu dříví vyjádřeným klesajícími cenami dříví a nízkou poptávkou (s trochou nadsázky lze říci, že lesní dělníci pracují na Moravě a moravské dříví se prodává tam, co to šumavské), se Správu Národního parku Šumava daří držet množství kůrovcem napadených stromů na cca 61 % množství roku 2017. Avšak přílišný optimismus není na místě, protože údaje, které byly podkladem k výpočtu podílů, pochází z 32. kalendářního týdne roku 2018 a do konce léta, vegetační sezóny a celého roku, zbývá ještě hodně času. Trend výskytu podkorního hmyzu v šumavských lesích se v roce 2015 změnil z klesajícího na mírně stoupající, jak dokládá graf a vzhledem k výskytu polomů v druhé polovině roku 2017 a prvním pololetí roku 2018 je opatrnost na místě. Držme lesu i lesníkům palce, aby se v podmínkách globálního oteplování a rostoucích legislativních a administrativních komplikací s nastalými problémy dokázali vypořádat. O les strach mít nemusíme, ale o lesníky se bojím...

Jan Kozel

Správa Národního parku Šumava
jan.kozel@npsumava.cz

Tady je již pozdě – smrk napadený lýkožroutem smrkovým, koruna vykazuje barevné změny a odlupuje se kůra, většina nového pokolení kůrovce je minimálně ve stadiu kukly, což nedává mnoho nadějí na úspěšnou asanaci.

Tady je to včas – smrk napadený lýkožroutem smrkovým, koruna je zelená, na borce patrné závrtky dospělců, na patě kmene čerstvé drtinky, pod kůrou snubní komůrky a matečné chodby, při dobré organizaci práce je velká pravděpodobnost účinného zásahu.

Sníh v lese

Jak se chová sníh v lese? Je skutečně les tím fenoménem, který sníh zadržuje a uchovává jeho vláhu do jara? Nebo je to jinak?

První sníh. Tam, kde jej nezachytí koruny stromů, propadne až k zemi. A tak tomu bude celou zimu...

Co se ví už dlouho?

Pravdomil Svoboda se ve svém spisku z roku 1952 věnuje mimo jiné sněhové pokrývce v lesích. Uvádí, že sníh tepelně izoluje půdu a brání vegetaci proti vymrzání. Nejvíce sněhu se podle něj za zimu nahromadí na volných a otevřených místech v lese a také v listnatých lesích, ve smrkovém lese uvádí asi jen 66 % výšky sněhové pokrývky k pokrývce na volné ploše a necelých 60 % vodní zásoby. Sníh v lese však prý v průměru vydrží déle, než na otevřené ploše. Hodně ale záleží na typu a struktuře lesa.

A Šumava v letošní zimě?

Podívejme se na sněhovou pokrývku na Šumavě v zimě 2017-2018. V listopadu a prosinci padal sníh skoro celý měsíc a vy-

tvořila se poměrně mohutná sněhová pokrývka, která do konce ledna tála. Pak napadl postupně další a další sníh, takže na hřebenech celková výška sněhové pokrývky dosáhla 2 m, v 1 000 m nad mořem se pohybovala kolem 1 m. Zcela odlišně se hromadil sníh v jehličnatém a listnatém lese. Zatímco na půdu jehličnatého lesa spadla nakonec asi jen třetina celkového množství sněhu v porovnání s volnou plochou, v listnatém lese to bylo téměř 90 %. Jak je možné, že v jehličnatém lese leželo na zemi tak málo sněhu?

Smrky odpařují sníh

Podíváme-li se na to, jak se mění výška sněhu v lese a na jeho okraji proti výšce sněhu na volné ploše, zjistíme, že uvnitř smrkového lesa napadne nejméně sněhu, na jeho

okraji více a nejvíce na otevřené ploše. Koruny smrků pustí na zem jen část sněhu, zbytek zachytí a z něj se většina vody při oteplení buď odpaří, nebo skape do sněhu pod korunami. V lese po prvním tání zůstane asi 40 % výšky sněhu ležícího mimo les.

Při tání – expozici teplem, zářením či při dešti – se plocha korun rychle prohřeje a sníh se vypaří. Tento efekt je dobře srovnatelný s chováním sněhu na soliterních smrčích. Ony jsou vlastně zmenšeninou smrkového lesa. Zatímco u kmene napadne velmi málo sněhu, a vytvoří se tam na část zimy kapsa téměř bez sněhu, pod okrajem koruny leží mnohem více sněhu, než je na okolní volné ploše. To je sníh, který sklouzne z větví. Čím vyšší je smrk, tím je tento okrajový efekt méně výrazný. Zatímco u nízkého, řekněme 1,5 m vyso-

Vývoj výšky sněhové pokrývky v cm na Boubínsku v zimě 2017-2018 v nadmořské výšce kolem 850 m na otevřené ploše, pod smrkovým lesem a pod soušemi.

kého smrku je překvapivý – u kmene není prakticky žádný sníh, na okraji koruny je 1,5x více sněhu, než na volné ploše, u 30m vysokého smrku je okrajový efekt velmi malý. Protože sníh z jeho koruny někam odlétne, vykape, vypaří se... Prostě zmizí.

V lese tvořeném převážně soušemi a podrostlými smrkem je sněhová pokrývka téměř shodná s otevřenou plochou. Kolem souší se postupně vytváří prstencové deprese odtátého sněhu podobně jako u kmenů živých smrků. Odtáté deprese jsou i okolo ležících kmenů. V meziprostorech ale leží velké závěje sněhu, které díky stinnému prostředí vydrží déle než sníh na otevřené ploše. Sněhová pokrývka na bezlesí je totiž mnohem méně různorodá než sněhová pokrývka v lese se soušemi, kde osciluje od malých výšek po velké, jak se sníh různě hromadí vlivem četných překážek.

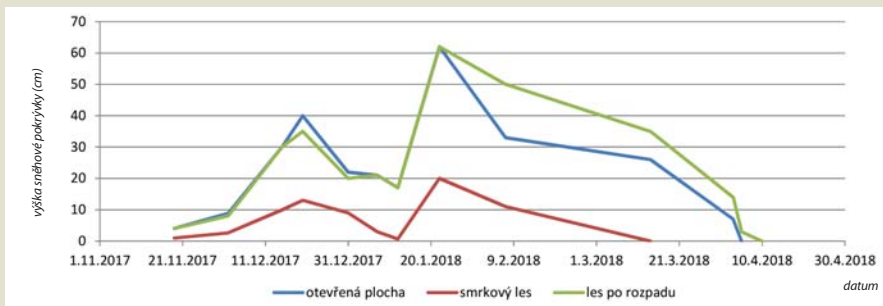
Kde leží nejdéle

Když přijde jaro, na otevřených plochách odtává sníh a nejdéle se zdrží tam, kde byly nejvyšší závěje, nebo kde se nahromadil do depresí. Pochopitelně sníh nejdéle vydrží na nejchladnějších místech hřebenu a tam, kde byly závěje nejvyšší a kam slunce svítí jen krátce – nejčastěji pod skalními stěnami ledovcových karů. V té době je už les, i ten smrkový, zcela bez sněhu. Přesto leží sníh na některých místech ještě déle, než pod nejvyššími závějami na otevřené ploše. Je to tam, kde zemi pokrývá velké množství ležícího dřeva. Po polomech, pod kůrovcovými soušemi nebo mezi odkorněnými kmeny. Když totiž z největších závějí na otevřené pláni zbyvají místa se sněhem o výšce do 5 cm, v takovémto odumřelém lese jsou nejvyšší zbytky sněhu vysoké až 20 cm. Když jsou otevřené plochy zcela bez sněhu, v lese s převahou souší a zlomů najdeme ještě izolované zbytky sněhu, některé vysoké sotva centimetr, jiné vysoké i více jak 15 cm. Průměrná výška sněhu v takovém lese je 3,5 cm, to je pořád ještě asi 7-8 litrů vody na metr čtvereční!

Podobně dlouho ale leží sníh pod čerstvými smrkovými vývraty a zlomy v lesním porostu. Ležící větve působí jako skvělý tepelný izolátor zabraňující rychlému odtávání a vypařování. A tak i v době, kdy už všude sníh roztál, najdeme pod ležícími zelenými větvemi celé kry tvrdého firnu.

I malé smrčky si udržují pod sebou prostor s minimem sněhu.

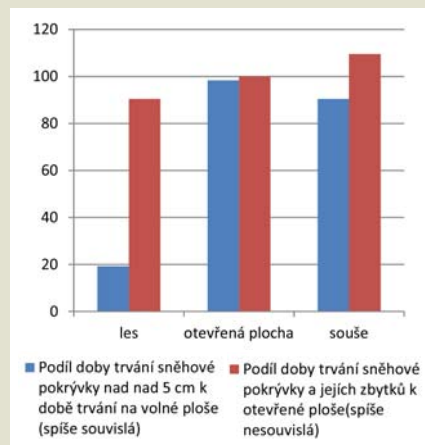

Máme-li tedy zjednodušeně říci, jaký charakter lesa je pro zadržení sněhové pokrývky nejlepší, je to smrkový les po disturbanci – s množstvím ležících kmenů a větví. A staré zprávy o tom, že šumavské pralesy byly typické velkým množstvím mrtvých stromů, v nichž ležící a rozpadající se kmeny pokrývaly téměř veškerou půdu, zároveň potvrzují i informace o tom, že sníh tu ležel velmi dlouho, až do svatodušních svátků, tedy do Letnic. To jsou sice pohyblivé svátky, nicméně sahají od poloviny května až do začátku června...

Tak velký význam má odumřelé ležící dřevo pro mikroklima Šumavy!

Pavel Hubený

Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Sněhová pokrývka je pod smrkovým lesem nižší a rychleji se vytratí, než například pod soušemi, nebo na otevřené ploše bez stromů.

Velké koruny smrků sníh zachytí a odpaří, pod jejich korunami sníh téměř chybí.

Napadané souše se kupí jedna přes druhou, vytvářejí tak kapsy, ve kterých se hromadí sníh, který odtává velmi pomalu.

Přeshraniční projekt zaměřen

Laň s obojkem. Krátce po probuzení z anestezie. Foto: Oldřich Vojtěch

Velikost populace, věková struktura, poměr pohlaví a migrační trasy. To jsou jen některá hlavní témata „jeleního“ projektu, který běží od loňského podzimu na území národních parků Šumava, Bavorský les a sousedících lesních závodů. Správa Národního parku Šumava na něm spolupracuje s dalšími čtyřmi partnery.

Jedním z probíhajících projektů programu Interreg na území Šumavy je i projekt s oficiálním názvem „Nové cesty k přeshraničnímu managementu jelení zvěře v době klimatické změny“. Tento tříletý projekt začal v říjnu minulého roku a podílí se na něm kromě Správy Národního parku Šumava také Bavorský státní ústav pro les a lesnictví (LWF), Správa Národního parku Bavorský les, Lesní závod Neureichenau a Lesní závod Boubín.

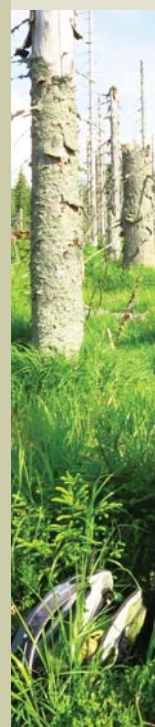
Co z toho?

Hlavním cílem tohoto projektu je poskytnout odpovědi na otázky týkající se témat částečně zmíněných již v úvodu. Podle dat získávaných z pravidelného sčítání, populace jelení zvěře na obou stranách zájmového území roste. To potvrzují i data

o lovu, která sledují vzrůstající trend. Doposud byly k účelu zjišťování početních stavů užívány součty z jarního sčítání a z přezimovacích obůrek. Avšak s globální změnou klimatu, která může mít za následek extrémní průběhy zimy, mohou nastat období bez mrazů a s nízkou sněhovou pokrývkou, nebo prakticky bez ní. V takových obdobích, kdy zvěř nemusí nutně vyhledávat přezimovací zařízení, bude velmi obtížné získat relevantní údaje o stavu populace. Také proto vyvstala potřeba získat základní přeshraniční data o šumavské jelení populaci. Znáť její velikost, věkovou skladbu, poměr pohlaví a vědět, nakolik si jsou jednotliví jedinci příbuzní. Dalším zajímavým tématem je pohyb jelení zvěře v průběhu jednotlivých dní a celých ročních období.

Telemetrie

Právě pro automaticky zaznamenávaná data o poloze se v zoologickém výzkumu často využívá systém GPS telemetrie. V případě velkých savců, jako jsou jeleni, se tak děje nasazením obojků, které obsahují gps modul, baterii a další vybavení. První terénní aktivitou projektu se tak logicky stalo uspávání 55 laní na celém studovaném území. Již od února probíhalo uspávání a instalace obojků na krky bavorských laní. Ty šumavské byly obojkovány od března až do prvních dubnových dnů. Prakticky jediným možným způsobem, kde zvířata šlo v tak velkém počtu a zároveň krátkém čase označit, byly přezimovací obůrky. Bedlivý čtenář by se mohl podívat, proč docházelo pouze k označování laní a nikoliv také jele-

ý na jelení zvěř

nů. Dělo se tak z několika důvodů. Jelikož jsme byli omezeni počtem obojků, které jsme mohli nasadit, bylo jasné, že pokud bychom chtěli získat relevantní data i o jelenech, bylo by vždy potřeba označit obojkem více jak deset zhruba stejně starých jelenů. Jeleni a laně se totiž chovají dost odlišně. Zatímco laně formují víceméně stálé skupiny s kolouchy, jeleni se po zhruba roce věku odpojují, často pak vytváří takzvané mládenecké skupiny a v pozdním věku jsou spíše samotáři. Dodržet ale takové rozdělení při uspávání v přezimovacích obůrkách, je s časovým omezením skoro nemožné. Na české straně jsme úspěšně uspali všech plánovaných dvacet laní bez závažnějších komplikací. V nadcházející zimě bude navíc nasazeno dalších deset obojků. Všechny obojky budou fun-

govat po dva roky. Po uplynutí této doby se samy rozeprnou a díky vysílanému rádiovému signálu je bude možné v terénu vyhledat.

Fotopasti

Aktivitou, která plynule navázala na uspávání, bylo rozmísťování fotopastí. Od května jsme s kolegy z Bavorska nainstalovali v daném území přes 250 fotopastí, které budou zaznamenávat snímky po dobu jednoho roku. Na české straně je finálně umístěno 75 fotopastí. Rozmísťování probíhalo do předem určených oblastí. Později ale v těchto oblastech došlo ke znáhodnění finálního bodu, pozice, kde byla fotopast instalována. V následujícím roce nás tak čekají pravidelné kontroly, vždy s několika-měsíčním odstupem. Během nich bude nutné

Sběr vzorků trusu do připravené ampule.
Foto: Zuzana Holubová

informace v trusu obsažené. Zároveň ještě sběrač na místě zadal souřadnice do GPS zařízení, které také zaznamenávalo jeho prošlou trasu. Pro genotypizaci, tedy určení jedince pomocí jeho genetické informace, jsou dále používány i vzorky svaloviny z ulovených kusů.

Letecký monitoring

Další aktivitou, která jako poslední doplňuje již uvedené metody, je monitoring pomocí lehkého letadla vybaveného termokamerou. Na základě tepelného signálu letadlo pořizuje klasické snímky ve vysokém rozlišení. Takto byly externí společnosti během několika červencových dní zpracovány hlavně otevřené plochy po větších a kůrovcových kalamitách, kde vegetace nebránila v rozeznávání fotografovaných objektů. Jako další zdroj dat budou i tyto snímky dále použity k odhadu početnosti jelení zvěře ve snímaných územích.

V říjnu bude mít jelení projekt za sebou svůj první rok. Jak už bylo řečeno na začátku, projekt je tříletý, a tak nás dva další roky ještě čekají. V tom následujícím se budeme zabývat pravidelnými kontrolami fotopastí, budeme sledovat pohyb laní nosících telemetrické obojky a dalších deset obojků budeme nasazovat. V neposlední řadě spolu s bavorskými kolegy budeme vyhodnocovat obdržaná data a vyvozovat první závěry. Finální výsledky budou ale jistě dostupné až během roku třetího a s koncem projektu. Zbývá popřát do budoucna hladký průběh, mnoho sil a co nejméně odcizených fotopastí!

Měření délky těla u laně po uspání. Obojek i ušní známka jsou už nasazeny. Foto: Štěpán Rosenkranz

kontrolovat stav baterií, upravovat jejich nastavení a stahovat data z paměťových karet. Kromě uvedených informací o početnosti a poměru pohlaví mohou fotopasti postihnout pravidelnou migraci, která obvykle nastává s příchodem a koncem zimy.

Sběr genetického materiálu

Hlavním zdrojem genetické informace je pro projekt trus jelení zvěře. Sběr vzorků trusu probíhal v celém zájmovém území během letního období. Na české straně se sběru postupně zúčastnilo velké množství brigádníků, studentů i zaměstnanců Správy Národního parku Šumava. Každý sběrač měl za „úkol“ projít denně plochu jednoho čtverečního kilometru, ve kterém pátral po typických peletkách, případně slepenci trusových peletek, typických pro jelení zvěř. Nezaměnitelně identifikovaný vzorek pak sběrač umístil do připravené tuby, která ihned po návratu z terénu putovala do mrazáku. To kvůli zamezení degradace genetické

Instalace fotopastí. Foto: Zuzana Holubová

Tomáš Peterka
Správa Národního parku Šumava
tomas.peterka@npsumava.cz

Rašeliniště, vodní toky a horské pastviny

Úspěšné zakončení projektu LIFE+ v Národním parku Bavorský les

Vrtulníkem bylo kromě dřeva na hráze dopraveno i 120 kubiků materiálu na zaplnění kanálů. Foto: Claudia Schmidt.

V září, po pěti letech skončil projekt LIFE+ „Rašeliniště, vodní toky a horské pastviny v Národním parku Bavorský les“. Díky finanční podpoře Evropské unie a Bavorského fondu ochrany přírody byla ve třech výjimečných biotopech národního parku realizována četná opatření na podporu biologické rozmanitosti.

Přestože se příroda v NP Bavorský les může již téměř 50 let chovat podle svých vlastních zákonů, jsou na některých místech stále patrné negativní následky lidského konání. Kvůli zvýšení produkce dřeva člověk odvodňoval rašeliniště. Pro plavení dřeva narovnával potoky a zpevňoval jejich břehy. I výstavbou moderních silnic a lesních cest přispěl k poškození vodních toků. Na druhé straně, ukončení využívání bývalých horských pastvin, tzv. Schachten, mělo negativní dopad. Část druhové bohatosti těchto „ostrovů v lesním moři“ zmizela poté, co se v šedesátých letech 19. století přestalo pást. Cílem projektu LIFE+ bylo zlepšit stav ochrany těchto tří specifických stanovišť.

Vodu rašeliništím!

Rašeliniště bez vody už není rašeliniště. I v oblasti dnešního národního parku byla od 18. století četná rašeliniště kvůli

ekonomickému využití odvodněna a osázena smrkem. V rámci projektu měly být co možná nejlépe napraveny negativní důsledky odvodnění tří vrchovišť: Kreuzstraßl, Kleine Au a Tieffilz. Úkolem bylo navýšit vodní hladinu zpět na přirozenou úroveň. Za tímto účelem byla postavena spousta hrází, byly vykáceny smrky a zasypany kanály. V Kleine Au se pro přepravu smrků využila lanovka, v Tieffilzu se materiál na hráze dopravoval vrtulníkem – revitalizaci samotnou dělali ručně skupiny dobrovolníků.

V rámci projektu LIFE+ se vylepšoval vodní režim nejen na vrchovištích, ale i v odvodněných rašelinných lesích a na vykoupených pozemcích: více než 150 hrází nyní zajišťuje přirozenější vodní režim na téměř 60 hektarech rašelinných lesů. Pro ochranu přírody bylo navíc získáno dalších deset hektarů soukromé půdy na okraji národního parku.

Svobodu potokům!

Na čtyřech vodních tocích, které byly kdysi pro plavení dřeva narovnány, bylo částečně odstraněno zpevnění břehů – většinou z kmenů nebo velkých kamenů. Tam, kde byly dříve potoky svázané korzetem, dostala přírodní dynamika potoků Waldhüttenbach, Kleiner Ohe, Sagwasser a Reschbach znovu prostor. Rozmanitost vodních stanovišť se stále zvyšuje: vznikají zátoky, mělká a hluboká místa, rychle nebo klidně tekoucí úseky. Také na březích se mohou díky odstranění smrků usadit charakteristické druhy jako např. olše šedá.

Na 34 místech byly v národním parku přetvořeny umělé překážky na malých tocích. Tam, kde kdysi propustky s velkými spády a hladkým povrchem zabraňovaly rybám v průchodu, umožňují nyní brody, můstky, půl trubky a rampy vodním organismům opět migrovat.

ny důležité indikátory. Například v Kleine Au stoupla vodní hladina na některých místech již o více než půl metru.

Úplně jiné informace přináší socioekonomický monitoring – neboť nejen ekosystémy, ale i místní obyvatelé mohou těžit z projektů ochrany přírody. Jeden z výsledků studie: téměř polovina výdajů vynaložených na projekt s rozpočtem 1,3 milionu eur zůstala v okresech národního parku – Freyung-Grabenau a Regen.

Reklama pro přírodu!

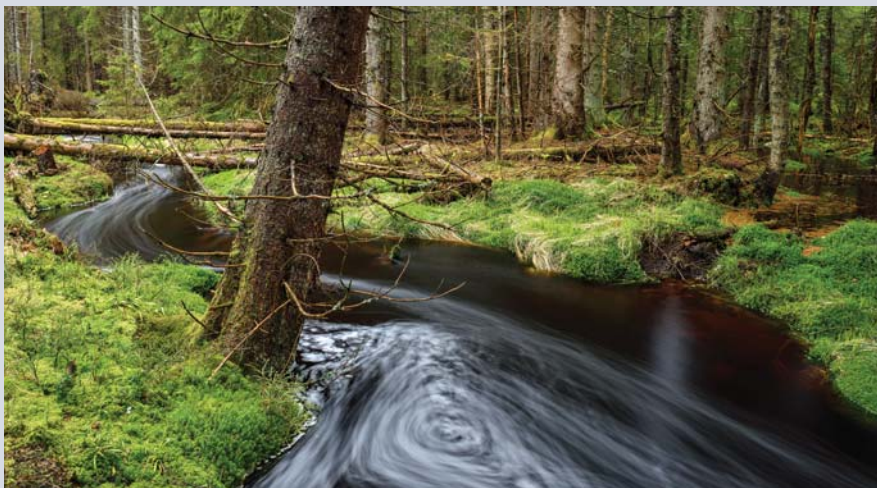
Úspěšná ochrana přírody vyžaduje samozřejmě také práci s veřejností. Plánovaná ochranná opatření lze uskutečnit, pouze pokud se s nimi ztotožní místní obyvatelé. A velmi významní jsou i hosté národního parku, kteří pomáhají přenášet své nadšení pro přírodu a její zachování na své okolí. Během pěti let trvání byli obyvatelé a návštěvníci o projektu LIFE+ informováni a do projektu zapojováni: vznikla brožura o projektu, 3D pohlednice, informační tabule a putovní výstava,

proběhlo odborné sympozium, prohlídka s průvodci, exkurze a byl natočený krátký film o vodě. Projekt LIFE+ tak zanechává trvalé stopy jak na rašeliništích, vodních tocích a pastvinách, tak (doufejme) v lidech.

Přestože byl projekt realizován Správou Národního parku Bavorský les, cenné konzultace poskytli i odborníci a odborníci z jiných organizací. K úspěchu projektu přispěli svými zkušenostmi s revitalizacemi rašelinišť a vodních toků také zaměstnanci Správy Národního parku Šumava. Správy obou národních parků spolu s Jihočeskou univerzitou a Bund Naturschutz in Bayern budou spolupracovat i na dalším projektu LIFE+ „Přeshraniční revitalizace rašelinišť na podporu biodiverzity a vodního režimu na Šumavě a v Bavorském lese“ vedeným Správou Národního parku Šumava.

Claudia Schmidt

Správa NP Bavorský les
claudia.schmidt@npv-bw.bayern.de

Potok Waldhüttenbach opět meadruje. Foto: Thomas Michler.

Krávy pastvinám!

Velmi odlišný obraz se ukazuje na Ruckowitzschachten. Zde se od roku 2014 pase červený horský skot, stará a ohrožená rasa domácího skotu. Círka desetičlenné stádo, které národní park zakoupil na začátku projektu, se v letních měsících stará o druhovou rozmanitost horských pastvin. Selektivní pastvou dobytka vznikají cenné smilkové trávníky a na sešlapem narušené půdě nachází dobré podmínky pro klíčení například vzácná prha arnika. Pastva byla původně prováděna na zkoušku – nebylo totiž předem jasné, zda pastva ovlivňuje biodiverzitu pastvin skutečně pozitivně. Krávy ale zatím odvádějí dobrou práci – počet druhů již na velké části studijních ploch stoupl. Z tohoto důvodu mohl být dobytek v srpnu 2018 poprvé poslán na druhou pastvinu, na Hochschachten. Pastva bude pokračovat i po skončení projektu a vývoj pastvin bude pečlivě monitorován.

Data pro vědu!

Nejen na pastvinách, ale také na rašeliništích a tocích budou revitalizační opatření i nadále sledována. Pomocí sond na měření hladiny podzemních vod, monitoringu vegetace a vodních organismů jsou měřeny a hodnoce-

Návštěvníci národního parku mohou již několik let potkat na Ruckowitzschachten stádo červeného skotu. Foto: Claudia Schmidt.

Zátoňská hora – prales ostrova bez vody

Zátoňská hora

Nenápadný kopec schovaný v náruči Pažení, Boubína, Bobíka a Jedlové hory leží mimo hlavní turistické trasy. I zájem vědců. Přesto je výjimečný!

Ostrov bez vody

Proti jiným šumavským horám je překvapivě suchý. Po jeho bocích netečou téměř žádné potůčky, nejsou tu žádná velká prameniště se zákeřnými močály. Jen pár kališť, pod nimiž se vytékající pramínky vody rychle ztrácejí v suti. A ta je často pohyblivá, nesoudržná, a když po ní šplháte k vrcholu, ujíždí pod nohama. Na úpatí hory je to jiné. Tam je najednou pramenů a bažin spousta. Vždyť mezi Zátoňskou a Jedlovou horou pramení Olšinka, která sytí stohektarové rašeliniště Velká niva. A množství dalších malých pramínků pak stéká pod lesem kolem železnice ke Kaplickému potoku. Ale i tady se pramínky ztrácejí. Někdy v rozlehlých lukách, jindy v drenážích bývalých polí. Celková „suchost“ hory a její vystavení jižnímu slunci pod ochranou podkovy západně, severně a východně rozložených vyšších hřbetů

předurčuje Zátoňskou horu k pro Šumavu výjimečné scénérii.

Prales nebo jen sukcese?

Ve starých mapách je nazýván Heidbergem, byl tedy asi v minulosti odlesněn. Zřejmě požárem. Kdy, nelze dnes z historických podkladů spolehlivě vyčíst. K osídlení území kolem Kaplického potoka došlo na počátku 15. století. Ale kapli osídlenci postavili na opuštěných sejpech po těžbě zlata... Jisté je, že v mapách z poloviny 18. století je vrchol zalesněný, a že v porostní mapě z roku 1869 je převážná část plochy dnešní rezervace zahrnuta do nejstarší věkové kategorie – do lesa starého 80 a více let. Podobně je tomu i v porostní mapě z roku 1880, ve které její autoři navíc zdůraznili převahu buku. Podle záznamů byly na Zátoňské hoře pokáceny velmi staré a mohutné stromy: Zátoňská jedle měla

výšku 47 m a věk 444 let nebo Heidberská jedle s 57 m a 395 lety věku. Průměr pařezu je uváděn 174 cm. Padla v roce 1866. Ve stejném roce byl blíže vrcholu poražen smrk 52 m vysoký, o stáří 370 let. Na pařezu měl průměr 175 cm. Vznikl-li tento les na uměle odlesněné ploše, muselo tedy k tomuto odlesnění dojít před rokem 1420.

Vláda buku...

Před 20 lety jsem se snažil zmapovat hlavní charakteristiky tohoto pralesa. Buk zde dosahoval 73 % podílu všech dřevin vyšších než 1,3 m, následoval smrk se 16 %, jedle s 6 % a klen s cca 5 %. Buk vládl jak mezi nejstaršími stromy, tak mezi nejmladšími. Největší průměry bukových kmenů se pohybovaly kolem 124 cm (jejich stáří odhaduji mezi 130 až 210 lety), zatímco u smrku a jedle stěží dosahovaly 100 cm. Les měl místy zřetelně vytvořeny dvě etá-

že, ve kterých úrovňové a nadúrovňové stromy představovaly asi 40 % všech stromů. Výrazná kohorta buků rostla v podúrovni. Průměry bukových kmenů se pohybovaly mezi 1 cm a 18 cm, stáří stromů tady pravděpodobně nepřesahovalo 50 let, nejhojnější byla však nejmladší kategorie (do cca 30 let). Ještě v letech 1997 až 1999 ve zmlazení (pod 1,3 m) rostlo v průměru kolem 7 000 buků na jednom hektaru a v průměru 800 buků/ha s výškou nad 1,3 m. S tloušťkou kmene nad 10 cm to bylo v průměru 355 ks/ha. V roce 2003 přízemní etáž buku v řadě míst překročila výšku 1,3 m, a tak průměrný počet buků vyšších 1,3 m dosáhl plných 3 355 ks/ha! Za těchto několik let tedy vyvstalo cca 2 600 vitálních mladých buků na hektar.

A po dvaceti letech?

Proporce druhové skladby se ještě více změnila ve prospěch buku. Jeho podíl stoupl na 81 %. Přitom zhruba o 3 % poklesl podíl smrku, jedle i kleny. Je jasné, že za touto změnou stojí hlavně odrůstání mladých buků do podúrovně. Smrk zvětšuje dimenze stávajících stromů, ale téměř početně nepřibývá, početnost buku je ve všech tloušťkách beze změny, jen se agilněji zmlazuje, jedle se zdá být bez tloušťkového přírůstu a navíc mírně početně ubývá. Její zmlazování je velmi slabé. Ve zmlazení se zastoupení druhů téměř nemění: 97 až 98 % patří buku, 1 až necelá 2 % smrku, ostatní dřeviny jsou pod jedno procento. Hustota zmlazení vzrostla na více jak 11 000 ks/ha. Zajímavé je, že místy v pralesním zbytku, ale mnohem hojněji v mladém, cca 60-80 let starém porostu pod rezervací, odumřelo asi 40 % podrostlých buků. Mezi mladými buky tedy dochází k razantní, i když skoro neviditelné selekci. Věková struktura lesa je hodně vyrovnaná a je vidět, že v porostu postupně přibývají stromy, aniž by se zdálo, že tvoří nějaké oddělené kohorty. Nejvíce stromů pochází z celého 19. století, ale i z druhé poloviny 20. století. Věk nejstarších stromů, jejichž věk jsem spočetl, dosahuje 250 let. Ale zcela určitě se tu vyskytují stromy mnohem starší.

Příklad „suché Šumavy“?

Skalnatý a suťovitý povrch hory s mnoha póry polykajícími každý déšť je na první pohled suchý. Staré bukové listí šustí pod nohama, vegetace je řídká a nízká a zřetelně teplomilná: samá mařinka, bažanka a kyčelnice... Přesto tady roste nádherný prales. Odlišný od většiny šumavských lesů, v nichž výraznou roli hraje smrk. Na Zátoňské hoře je jen poměrně nenápadnou, ale zatím stálou příměsí jinak listnatého lesa.

V sutích Zátoňské hory najdeme mnoho velkých klenů.

Nápadné rozhraní pralesního zbytku s množstvím vysokých smrků a jedlí a porostu vzniklého smýcením původního pralesa s převahou mladých buků.

I dnes tu rostou obrovské smrky.

Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Pralesy mají různé podoby - pohled z Jezerní hory na Černé jezero.

Pralesy v CHKO

Národní park Šumava nebo Chráněná krajinná oblast Šumava? Z pohledu ochrany přírody jsou to dvě rozdílná území. Z pohledu většiny návštěvníků Šumavy je to úplně jedno, a tak je pro mnohé překvapením, když se dozvědí, že třeba náš nejznámější prales - Boubínský, leží v CHKO, tedy na území s nižší ochranou přírody a starají se o něj Lesy ČR a ne Správa NP Šumava. Podobné je to i s územím Královského hvozdu na Železnorudsku, kde se nacházejí dvě z pěti šumavských ledovcových jezer.

To jsou přitom místa, která jsou návštěvníky velmi vyhledávaná. Ale území CHKO je o dost větší a nabízí velkou spoustu krásných a přírodně atraktivních míst, která stojí za návštěvu – navíc se zde skrývají stovky hektarů pralesů.

Boubín a Jezerní hora

Boubínský prales už netřeba představovat více. V každém letošním čísle časopisu Šumava byl popsán z několika pohledů, a tak by to už bylo jen ono pověstné nošení dříví do lesa. Naproti tomu, Jezerní hora je atraktivním fenoménem, jenž dodnes vzbuzuje vášně. Lesní porost na Jezerní hoře totiž za posledních více než dvacet let prošel velmi dynamickým vývojem, do kterého z části člověk zasáhl, ale přesto se dá považovat za pralesní zbytek. V rezervaci se v devadesátých letech těžily pouze kůrovcem napadené stromy, které se na místě odkorňovaly a ponechaly k zetlení. V le-

dovcových karech se žádné nové stromky nevysazovaly a tak si to tu žije nadále svým životem. Monitoring věkové struktury lesa v této lokalitě ukázal, že většina stromů byla stará zhruba 170 let, a našly se i více než 300 let staré stromy. To ukazuje na skutečnost, že takové disturbance, kdy během několika let vítr a kůrovec rozvrátí celý hřeben Jezerní hory, se opakují pravidelně v periodě 150 až 200 let. A tak kontinuita toho původního lesa stále trvá.

Milešický prales

Je takovou popelkou, krčící se ve stínu svého většího a známějšího souseda – Bou-

bínského pralesa. Přitom osud a hlavně význam Milešického pralesa je minimálně stejně tak velký, jako toho Boubínského. Milešický prales, malý zbytek dřívějších rozsáhlých šumavských pralesů, unikl úplnému plošnému dotěžení díky místním lesníkům, kteří vnímali, že se jedná o pěkný kus lesa a vyjmuli jej z plošné těžby. Ovlivněn těžbou ale byl. Do roku 1930 zde probíhala výběrná těžba ve smyslu „támhleto je pěkná jedle, tak ji řízeme“. Jak ale vyplývá z historických lesních hospodářských plánů, od roku 1930 se tady netěžilo. V roce 1948 se poslední zbytek pralesa o rozloze 9,8 ha stal státní přírodní rezervací. Tato ochrana ale

Nový život je v pralesích přítomný doslova na každém kroku.

Jedlový prales na Jezerní hoře nad řekou Blanici čeká ještě na "objevení" návštěvníky.

Pralesní zbytek Černý les ve vojenském újezdu Boletice není veřejnosti přístupný.

nevydržela dlouho. V roce 1962 se totiž pod taktovkou Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody prováděly prověrky rezervací. Úředníci, kteří hodnotili Milešický prales, jej shledali druhově velmi chudým a navrhli zrušení rezervace, což se stalo v roce 1965. Už v roce 1973 byl sice opět navržen k ochraně, vyhlášení rezervace se však táhlo desítky let. Milešický prales se stal Státní přírodní rezervací až v prosinci roku 1989.

Pokud chceme zjistit, jak fungují růstové procesy v kyselých bučinách – tedy na produkčně nadprůměrných a na Šumavě nejvíce rozšířených stanovištích, tak je Milešický prales dokonce důležitější než Boubín. Boubín totiž představuje produkční extrém, který vyčnívá nad ostatní díky své poloze a s ní souvisejícími lokálními klimatickými podmínkami. Milešický prales je ale typickým představitelem kyselých smrkových bučin, tedy zonálního společenstva, které by mohlo potenciálně pokrývat až 23 procent přírodní lesní oblasti Šumava. Milešický prales je sice nepřístupný, ale je možné si jej prohlédnout zvenčí.

Černý les a Jezerní skála

Jsou to dva nejméně známé pralesní zbytky, z nichž Černý les je zcela nepřístupný proto, že se nachází ve vojenském prostoru Boletice. Naproti tomu Jezerní skála je nádherným kouskem zachovalého jedlového lesa nacházející se uprostřed ovlivněné krajiny, kam se může podívat každý.

Jezerní skála je zhruba dva hektary velký les, rostoucí na skalním ostrohu nad řekou Blanici. Roste zde především jedle, která v kombinaci s velmi těžko přístupným skalnatým terémem, dělá z tohoto místa pocitově temnou a velmi divokou lokalitu. Rostou zde opravdu obrovské jedle s průměrem kmenů přes jeden metr. Stáří stromů se dá zatím jen odhadovat na základě spočtení letokruhů osmnácti pokácených smrků rok po orkánu Kyrill. Většina byla stará do dvou set let, jeden strom měl 230 letokruhů. Protože se tu vše ponechává přírodě, je zde jak dostatek zmlazení, tak i tlejícího dřeva.

Naproti jedlové Jezerní skále je tento veřejnosti ukrytý Černý les, přes 12 hektarů velký

pralesní zbytek, převážně bukový. Právě smrku nebo jedle je tu pomálu. Přitom právě už samotný název Černý les by mohl odkazovat na to, jak v minulosti toto místo vypadalo – podobně jako Jezerní skála, tedy stinný pravděpodobně jedlový les. Je velmi pravděpodobné, že do něj naši předci v minulosti zasáhli, když si odsud vzali nějaký smrk nebo jedli, ale je skoro jisté, že to tu člověk nezalesňoval. A tak nám možná tento kousek pralesa ležící v nadmořské výšce 1 000 metrů nad mořem ukazuje, jak budou vypadat lesy na velké části území České republiky – buk, javory, jasan a jilm.

Chráněná krajinná oblast Šumava ale nabízí více takových větších či menších ryze přírodních „zákoutů“, která stojí za prozkoumání. Je to například Zátoňská hora, Čertova stráň u Včelné pod Boubínem, nebo třeba nespoutaná Blanice v přírodní rezervaci Na soutoku.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Prales Slovenského Ráje

Nad haťou v údolí Bieleho potoka

*Ačkoli tu byli uhlíři, po nichž zbyly stopy milířů,
je to jeden z nejpůvodnějších pralesů Slovenského ráje.
Porůstá svahy Bieleho potoka nad vodní nádrží Klauzy.
Prales navrhl vyhlásit rezervací prof. A. Zlatník počátkem
50. let, přísnou rezervací se pak stal roku 1964.*

Místo zaniklého milíře postupně pohlcuje prales. Foto: Pavel Hubený

Vyvrácený smrk v bučině. Foto: Pavel Hubený

Mezi velkými buky najdeme i velké javory. Foto: Pavel Hubený

Je to divočina, jak má být...

Když jsme jeli do lúna tohoto klenotu Slovenského ráje, překvapila mě motorová pila v kufru našeho tereňáku. Kolegové ze Správy se zasmáli a vysvětlili to tím, že v pralese už nejméně dva roky nikdo z nich nebyl. Není čas! Celá Správa má jen 20 zaměstnanců. Nedaří se navštěvovat místa, kde si les žije sám. A měli pravdu! Než naše vozidlo zastavilo na dávné lesní točně souvisle zarostlé kopřivami vysokými až ke krku, museli jsme z lesní cesty zasypané bukovým listím odřezávat dvě spadlé jedlové souše.

Stopy po milířích a jejich pamětníci?

Úzké pěšiny, zapadané bukovým a javorovým listím. A tu a tam stržený kus svahu a pod ním kruhová rovinka o průměru asi 10 metrů. A na její hraně zbytky dřevěného uhlí. Uhlíř tady byli možná v 17. nebo 18. století, kdoví. Káceli tehdy starý prales. A jak odešli, prales stopy po nich zakryl a okolí milířů zarostl mohutnými stromy. Tu a tam ještě v lese stojí vysoká velká borovice nebo modřín. Jsou to možná pamětníci uhlířů. Svědci doby, kdy byl prales prosvětlený a vykloučený a téměř světlo milným druhům nic nebránilo v růstu. Ale možná vyklíčily na spáleníšti po požárech, nebo mezi vývraty po vichřicích. Stopy po milířích jsou na to, jak jsou staré, velmi dobře patrné. Byly to dost masívní zásahy do prostředí. Překvapilo mne, že jsem se s takovými tvary na Šumavě nesetkal. Mám pro to dvě možná vysvětlení: buď na Šumavě takto velké milíře uhlíři nestavěli, nebo používali jiné technologie, při kterých nestrhávali svah pro vytvoření roviny pro milíř. Anebo stopy po nich přeoral vývraty stromů, jejichž hustota je místy na Šumavě opravdu extrémní. Odpověď ať si najde každý pozorovatel lesa sám.

Dnešní prales

Je to bučina se vším všudy. Buky patří k největším, a asi i nejstarším stromům. Buk

představuje hlavní dřevinu (60 %), která je ještě navíc nejvýrazněji zastoupená v podrostu i ve zmlazení (73 %). Hned za ním je jedle. Zatímco od středních do největších dimenzí je v podstatě rovnoměrně rozptýlená, v těch menších téměř chybí. A ve zmlazení se sice vyskytuje, ale příliš neodrůstá. Že by tlak zvěře? Nebo mezera v reprodukci způsobená imisemi posledních 40 let? To vše doplňuje hlavně klen, méně hojně mléč. Ten ale místy vítězí ve zmlazení. Uvidíme, zda odroste. A jilm. Nehojný, ale stále plodící a vyskytující se i ve zmlazení. Podobně se chová jasan. Smrk je téměř vzácný, i když dřív se vyskytoval asi o něco častěji. V poslední době s ním hodně zalomcoval kůrovec. A skoro se nezmlazuje, takže v současné době se tváří, jakoby ustupoval. O borovici a modřínu jsem se už zmiňoval. Ve zmlazení je nenajdete. V nižších částech svahu se ještě přidává líska. Jak je vidět, tento prales je plný různých druhů dřevin. Leží tu dost odumřelých stromů, převážně spadlých jedlových i smrkových souší a buků. Hustota ležících mrtvých kmenů je asi poloviční oproti hustotě v Boubínském pralese. To ale nemusí být ještě znak „méně hodnotného pralesa“. Bukové dříví se totiž rozkládá rychleji, než smrkové a jedlové.

Temný les

Je velmi kompaktní. Převažují stromy středních a velkých dimenzí, koruny jsou většinou zapojené a pouští pod sebe jen málo světla. Díky tomu jsou jak buky, tak i jilm, jasan nebo javory velmi vysoké. Jejich výška určitě přesahuje 30 metrů. Největšími a nejvyššími stromy jsou ale jedle. Právě mohutné jedle někde řidčeji, jinde ve větších skupinách trčí z kompaktní záplavy listnáčů, tvoří typický obraz starých lesů Slovenského ráje. V pralese jsou ale i menší světlá místa, to jak tam vypadl jeden či dva velké stromy. Na břídlých suti se pak objevuje vysoká

úroveň živin v půdě a doslova tu bují měsíčnice, kopřiva a občas nějaký rulík.

Jedlovo-smrkové strže

Ze Šumavy jsme zvyklí na fádňější lesy. Tady, ve Slovenském ráji, jsme na vápenci a v rozeklaném, často bizarním reliéfu si každá dřevina hledá svoje místo. Na bradlech a strmých svazích dominují borovice lesní s modřínem, doprovází je dub zimní a více druhů jeřábů (i jeřáb muk tu roste jako velký strom). Svahy s hlubšími půdami kryje hlavně buk s jedlí. Oblé svahy jsou ale rozhodány hlubokými stržemi. Nad haťou to není tak patrné, ale na okolních kopcích jsou pro Slovenský ráj typické úzké a strmé šluchtly. A i v nich a na jejich okrajích lze najít také kousky divokého pralesa. Protože tu bývá chladněji a vlhčeji, roste tu více smrku a jedle. Oba jehličnany tvoří většinu stromů. Tady, díky menší stabilitě půd, mají často stromy deformované, řekli bychom „tančící“ kmeny. Přesto je tu s nimi celá plejáda listnáčů – obě lípy, javor mléč i klen, jasan i jilm. Na dně roklin je místy hojný tis, nejčastěji rostoucí v podrostu jedle a smrku.

Všude divokost, členitost a rozmanitost. A také kůrovec. Díky členitosti terénu a množství jiných druhů dřevin tu jsou ale vidět jen menší skupiny kůrovcových souší. Je to docela překvapivé, protože při pohledu na lesy z cesty mezi Žilinou a Popradem se zdá, že Slovensko je plné kůrovce. Vidět jsou staré i nové rozlehlé paseky na straně Nízkých Tater, a téměř všude jsou rozsety malé, ale i větší plochy právě se červenajícího smrkového dřeva. I tady všude se lesy mění. A střídají se stromové generace...

Tomáš Dražil

Správa Národního parku Slovenský ráj

Pavel Hubený

Správa Národního parku Šumava

pavel.hubeny@npsumava.cz

Sokol stěhovavý *Falco peregrinus*

...vystupuje jako hrdina v bájích a pohádkách, doprovázel slavné krále, rytíře a panovníky, když hledali kratochvíli v lovu. Byl jedním z prvních dravců, kteří požívali v mnoha zemích ochrany. S nástupem „civilizace“ v mnoha zemích vyhynul, jinde přežil pouze ve zlomku stavů...

Po zavedení právní ochrany druhu a v důsledku náročné a vytrvalé práce mnoha dobrovolných i profesionálních pracovníků ochrany přírody se opět stává zástupcem naší fauny...

Dospělec s kořistí. Foto: Václav Sojka

Sokol se představuje

Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) patří do řádu sokoli (*Falconiformes*), čeledě sokolovití (*Falconidae*), má kosmopolitní typ rozšíření, je rozlišováno přibližně 15 subspecií, z nichž 4-5 se vyskytují v palearktické oblasti.

Pozornému čtenáři jistě neuniklo, že sokoli mají svůj vlastní řád, neřadíme je, jako dříve, mezi dravce. Na přelomu 20. a 21. století se přešlo za využití moderních nástrojů molekulární biologie, přinášející nové pohledy, k řazení podle fylogenetických vztahů. Systematika ptáků je nyní založena na souboru genů (na genotypu), což přineslo mnoho zásadních změn do již zažitého systému. Výsledkem je i to, že dravci nejsou jednotnou skupinou, na kterou jsme byli zvyklí. Sokoli jsou sesterskou skupinou pěvců, a proto jsou v systematickém řazení umístěni zcela samostatně mezi šplhavce a pěvce.

Popis

Sokol je dravec velikostí mezi vránou a kání. Vrch těla dospělců je břidlicově tmavý, spodina téměř bílá s černou kresbou. Vole a krk jsou bílé, po stranách krku zaujmou nápadné černé licousy. Bílá strana krku je dobře patrná i v letu. Křídla jsou dlouhá, špičatá, úzká, přizpůsobená rychlému letu.

Je bystrý jako sokol...

Sokolovití mají vynikající zrak. Pro sedící sokoly je typické pohupování hlavou, což způsobí pohyb pozorovaného objektu ve vztahu k horizontu nebo pozadí a pomáhá ke stanovení vzdálenosti. Sokoli mají dvě žluté skvrny umožňující především zachycení pohybu. Jedna, umístěná u zobáku, je monokulární (tzn., že se nepřekrývá s pólem druhého oka), druhá je binokulární. Sokoli loví především z výšky a kořist zjišťují vizuálně, proto nás nepřekvapí, že sluchová detekce je mnohem méně přesná než u sov, které zjistí kořist v rozmezí 1 – 2° (což jim umožňuje lovit i pod sněhem), zatímco sokoli v úhlu asi 10°.

ce je mnohem méně přesná než u sov, které zjistí kořist v rozmezí 1 – 2° (což jim umožňuje lovit i pod sněhem), zatímco sokoli v úhlu asi 10°.

Potrava

V potravě převažují ptáci do velikosti kachny, zřídka kdy větší. Mezi nejčastější kořist patří holubi, buď divocí – hřivnáč a doupňák nebo i ferální holubi, tzv. „věžáci“ ale i chované formy holubařské. Mezi další častou kořist patří špaček obecný, pěnkavy, sojky, skřivani a mnoho dalších. Zajímavostí může být, že sokol je schopen ulovit i tak vynikající letce, jakými jsou rorýsi nebo druhy o mnoho větší než je on sám, například volavku popelavou či husu velkou.

Způsob života

Sokoli jsou známi velkou věrností k hnízdním lokalitám a hnízdo používají opakovaně

po mnoho let. Po přeletu na hnízdiště, tedy již v předjaří, dochází k nápadným sva-
tebním letům doprová-
zeným hlasitými pokřy-
ky. Hnízdo si sokol ne-
staví, ale zabírá je např.
vranám, krkavcům, ká-
ním,... nebo hnízdí na ska-
lách na holém podkladu (u
nás častěji), jako náhradní
hnízdiště přijímá např.
zříceniny hradů,
nebo výškové
budovy, ko-
míny apod.

Vejce jsou
snášena koncem
března a v dubnu, mláďata jsou
zpravidla vyváděna v první polovině června.
Ve snůšce bývají zpravidla 3 – 4 vajíčka. Hnízdí
jednou do roka, v případě zničení první snůšky,
snáší náhradní v odstupu 1 – 2,5 týdne, ta bývá
v jiných hnízdech. Vejce jsou snášena v inter-
valu minimálně 2 dnů, inkubace začíná s 1. –
2. vejcem, někdy i později. Vysezují oba rodiče,
samice však více (přibližně 2/3 doby), samec
někdy sedící samici nosí potravu, jindy samice
loví sama. Doba inkubace trvá 29 – 32 dnů.
V prvních dnech po vylíhnutí loví a přináší po-
travu jen samec, samice ji porcuje a krmí mlá-
ďata. Přibližně po dvou týdnech začíná lovit
také samice. Mláďata zůstávají na hnízdě 35 –
42 dnů, pak jsou krmena mimo hnízdo, učí se
létat, lovit. Koncem července opouští celá ro-
dina hnízdiště, rodiče se ještě někdy vrátí na
podzim a revír hájí. Nejstarší kroužkovaný pták
ze volné přírodě se dožil 17 let.

Výskyt na Šumavě, ohrožení, ochrana

Šumava je sokolu domovem již od nepa-
měti. Nikdy se však nejednalo o hojného
hnízdiče, v roce 1915 uvádí Loos pro celé Če-
chy 24 obsazených hnízd, od roku 1929 je so-
kol hájen a populace prodělává postupný
rozvoj, nárůst, který však netrvá dlouho...

Počátkem druhé poloviny 20. století je za-
znamenán populační kolaps druhu, v mno-
hých územích zcela vymizel, jinde se počet-
nost rapidně snížila, druh stál na pokraji vy-
hubení... Mezi hlavní viníky je označováno
zatížení prostředí rezidui pesticidů, převážně
chlorovanými uhlovodíky (mimo jiné DDT
a jeho derivátů) s bioakumulačními vlastno-
stmi. Nejvíce byli postiženi dravci, sovy a so-
koli živící se ptáky, kteří byli mnohem více vy-
staveni vlivu zbytků pesticidů v jätrech, než
predátoři lovcí hraboše. Populace hrabošů
se již za měsíc po aplikaci pesticidů z velké
části obnoví mladými jedinci. U ptáků obmě-
na trvá rok.

Poslední hnízdění před „vymizením“ so-
kola na Šumavě je prokázáno z roku 1966 ze
Stožecké skály, kde byli adultní ptáci zastře-
leni a mláďata vybrána. V roce 1988 bylo pro-
kázáno hnízdění na jedné ze západočeských
lokalit (pravděpodobně hnízdění již v roce
1987), která je aktivní dodnes a o rok poté
pak bylo registrováno pravděpodobné hníz-
dění na jihočeském hnízdišti (prokázané
v roce 1993), kde taktéž sokoli hnízdí dodnes.
V roce 2008 jsou známy 4 hnízdní lokality,
v roce 2010 5 lokalit, 2011 7, 2016 již 8 hníz-
dních lokalit.

Aktuálně na české Šumavě registrujeme
8 hnízdišť sokola stěhovavého, z nichž bylo
v letošním roce vyvedeno minimálně 17 mlá-

dat. Tyto podrobné informace o počtu hníz-
dicích párů, počtu vyvedených mláďat, příči-
nách neúspěšných hnízdění a mnoho jiných
detailů známe díky dlouhodobé spolupráci
s ZO ČSOP Plzeňsko, pod vedením J. Hrušky,
čímž jim tímto děkujeme.

Sokol je z ochránářského hlediska velmi
citlivý druh, je proto vhodné hnízdní lokality
tajit, aby páry nebyly vystaveny zbytečnému
riziku ze strany amatérských fotografů, bird-
watcherů, apod. Pár je schopen hnízdní loka-
litu opustit během několika málo vyrušení
v průběhu začátku hnízdění. Pro mláďata je
pak ohrožující např. předčasné vyskočení
z hnízda, spojené s rizikem predace, zranění,
podchlazení...

Na závěr

Sokol je dnes pod přísným dohledem
pracovníků Správy Národního parku Šumava
a dobrovolných ornitologů, kteří se snaží ob-
sazené lokality kontrolovat, zamezit rušení
hnízdicích ptáků a zajistit tak zdárné vyvede-
ní mláďat. Nicméně se najde velké množství
nedisciplinovaných návštěvníků, kteří neres-
pektují omezení vstupu a tím tyto vzácné
ptáky přímo ohrožují.

Šumava, bez ohledu na hranice chráně-
ných území, je domovem mnoha ohrože-
ných a citlivých druhů rostlin a živočichů.
Svým ohleduplným chováním jim dáváte na-
ději na přežití i Vy ...

Aleš Vondrka

Správa Národního parku Šumava
ales.vondrka@npsumava.cz

Bílé hrdlo a černý vous zaujmou i v letu. Foto: Zdeněk Patzelt

Sokoli často hnízdí ve skalních vý-
klencích či starých hnízdech dravců.
Foto: Josef Vrána

Odpočinková místa a okolí hnízda jsou typicky
"označena" dravčím trusem.
Foto: David Melichar

Když samice inkubuje, samec často hlídá u hnízda. Foto: David Melichar

Celkový pohled na areál rybí líhně. Foto: Jiří Kadoch

20 let rybí líhně v Borových

Od založení rybí líhně v roce 1998 uplynulo letos 20 let. Ohlédněme se zpátky, jak se v průběhu dvou desetiletí jediné odchovné zařízení v národních parcích u nás vyvíjelo a rozšiřovalo, jak se zde pečuje o ryby a co všechno Šumavě přineslo.

Převzetí rybářských revírů

Podle rozhodnutí MŽP ČR ze dne 15. 2. 1995 s účinností od 1. 1. 1996 převzala Správa Národního parku Šumava výkon rybářského práva od Českého rybářského svazu v šesti rybářských revírech v povodí horní Vltavy a Otavy na území centrální a západní části Šumavy: Studená a Teplá Vltava, Řasnice, Křemelná, Vydra a Vchynicko-tetovský kanál. Správa převzala také závazný plán MZe pro zarybnování, k jehož plnění bylo třeba každoročně zajistit násady pstruha potočního a lipana podhorního. Z pozdějšího monitoringu vyplynulo, že je třeba podporovat i další druhy s vyšším stupněm ochrany, jako je střevle potoční, mník jednovousý, mihule potoční.

Postarat se o nákupy a dovážení násad ze vzdálených oblastí, dále různého zdravotního stavu, a také neadaptovaných ryb na horské prostředí Šumavy se projevilo jako málo účinné a finančně náročné. Proto myšlenka postavit si vlastní rybí líheň a být so-

běstační v generačních rybách se ukázala velice smysluplná a našla si cestu k realizaci u rybářského hospodáře M. Juhy. S odbornou podporou zkušeného pstruhaře J. Kalivody, vedoucího rybí líhně v Žichovicích a díky soustavnému úsilí J. Šperla, vedoucího Lesní správy v Borových Ladech byl objekt rybí líhně postaven jako účelové zařízení Správy Národního parku Šumava v letech 1997 – 1998.

Provoz rybí líhně

Otevřený náhon zásobuje vodou z Vltavského potoka odchovné rybníčky, pod ním v zemi je uloženo potrubí s přívodem vody do líhně přes filtrační zařízení k inkubaci jiker a počáteční rozkrmování raných stádií ryb. Potrubí uložené pod zemí zabezpečuje, že i při mrazech okolo -30°C voda v něm nezamrzne. U pstruha obecného se provádí umělý výtěr na podzim (říjen-listopad), u mníka probíhá výtěr v zimě (prosinec – leden) a u li-

pana na jaře (duben). V systému líhňářských přístrojů (aparáty R ckel – Vacek) se vyvíjejí embrya v jikrách s dlouhou dobou inkubace (pstruh obecný), v líhňářských lahvích s kratší inkubací (mník, lipan). Technologie líhňářských prací byly postupně zvládnuty. V líhni je možné v současnosti i vodu ohřívat a použít vertikální inkubátor s úspornou spotřebou vody. Váčekový plůdek pstruha obecného se na jaře, když opadnou sněhové vody, rozváží po vybraných potocích a vysazuje se na vhodná místa v první polovině května. Plůdek ostatních ryb je účelné odchovat v rybníčcích, zvláště je-li rozkrměný a přijímá umělou potravu. Lipanu a mníku více vyhovují odchovy v nižších podhorských polohách s teplejší vodou a dřívějším výskytem přirozené potravy.

K přechovávání generačních pstruhů a střevlí, někdy i lipanu se používají také opravené nádrže vybudované původně jako tzv. klauzy k nadlepšování průtoku při plavení dřeva.

Návštěvníci při programu pro veřejnost u odchovného rybníčku. Foto: Jiří Kadoch

Umělý výtěr lipana podhorního. Foto: Jiří Kadoch

Jikry lipana podhorního v Zugských lahvích. Foto: Zbyněk Jančí

Ladech

Vedle rybí obsádky slouží i jako refugium pro rozmnožování obojživelníků a vodních plazů. Největší z nich „Žďárské jezírko“ o ploše 1,8 ha bylo opravené k vypouštění v září 2014 a úspěšně se tu od té doby rozmnožuje početná populace střevlí a mřenek.

Sportovní rybolov

Plnění plánu zarybňování se každoročně daří proto, že se pracuje s rezervou. Rozhodující vliv má zajištění dostatečného počtu generačních pstruhů k výtěru, u lipanů se udržuje pro reprodukci stále hejno přikrmovaných generačních ryb. Rybářské hospodaření na revírech v národním parku se výrazně odlišuje od klasického rybářského využití na tocích v ČR. Sportovní rybolov má v revírech národního parku zvláštní režim. Je omezen počtem povolenek a postupně se snižuje počet revírů jejich postupným převáděním do chráněných rybích oblastí (CHRO). Sportovní rybolov se v současnosti provádí na revírech: Studená i Teplá Vltava a Křemelná. Rybáři chytají na háčky bez protihrotu, úlovky pstruha a lipana se vracejí zpět do vody. CHRO někde

kopírují první zóny ochrany přírody rozložené v okolní krajině nebo mají plnit přísnější podmínky ochrany zvláště ohroženého druhu např. perlorodky říční. Záchraně perlorodky se věnuje stále větší péče v rámci různých projektů. Ani v CHRO nejde zcela vyloučit provádění kontrolního monitoringu za účelem získání informací o výskytu ryb a stavu ostatní vodní bioty. Cílem současného hospodaření na revírech je dosažení věkového a druhového složení rybích společenstev blízcího se přirozenému stavu. K tomu má přispět postupný útlum sportovního rybolovu na pstruhových revírech vedoucí až k úplnému ukončení této činnosti.

Environmentální výchova veřejnosti

V areálu rybí líhně jsou poskytovány služby, které jsou významnou součástí environmentální výchovy. Návštěvníci, což jsou především rodiče s dětmi a školní exkurze, mohou absolvovat prohlídku všech zařízení s odborným výkladem J. Šperla a Z. Jancího. Počet zájemců o návštěvy líhně od poloviny července do poloviny srpna narůstá i přes 150 osob. Hlavním účelem této rekreační aktivity je nespolečný požitek z činností, jako je pobyt v přírodě u vody, fotografování nebo pozorování živých ryb i ostatních živočichů přímo ve vodním prostředí. Tyto akce probí-

hají v prostoru líhně a okolním terénu jsou pro návštěvníky Šumavy velmi atraktivní.

Odborná spolupráce

Veškerá činnost za uplynulých 20 let související s provozem rybí líhně a péčí o svěřené revíry je od samého počátku rybářství v Národním parku Šumava podrobně zachycena a zdokumentována i četnými fotografiemi v obsáhlé kronice založené J. Šperlem. Když v ní zalistujeme, uvědomíme si, jak za jeho vedení zde narůstala produkce především pstruhů, lipanů ale i mníků a střevlí. V roce 2009 získala rybí líheň Borová Lada od MZe **certifikát vlastníka genetického zdroje „Šumavské populace“ pstruha obecného f. potoční**. O přebytky násad odchovu ryb na líhni je mezi chovateli ryb obrovský zájem. Vědí, že si odvezou zdravotně nezávadné ryby do svých chovů. Na líhni už praktikovala řada studentů středních odborných škol a univerzit. K dalšímu rozvoji environmentálně zaměřeného rybářství v horském prostředí Šumavy by měla přispět spolupráce s odborníky z externích vědeckých institucí, výzkumných ústavů a univerzitních pracovišť.

Petr Hartvich
hartvich@seznam.cz

Oslavenec Mrtvý luh

Je největším rašeliništěm v České republice. Původ jeho názvu je ale stále zahalen tajemstvím.

Do Mrtvého luhu jsem poprvé vstoupil v roce 2015. Návštěva to nebyla nijak dlouhá, doslova jsem jen nakoukl, nasál atmosféru jedinečného místa a s vodou v botách jsem po asi patnácti minutách šel pryč. Druhá návštěva, kterou jsem uskutečnil o dva roky později, už byla o poznání delší. S mojí kolegyní Ivou Bufkovou, která mi dělala průvodkyni tímto jedinečným místem, jsem prošel možná tak pětinu skoro 400 hektarů velkého území, které letos slaví 70 let od doby, kdy zde byla vyhlášena státní přírodní rezervace, a tak zajištěna jeho ochrana.

Prodíráme se skrz asi desetimetrové smrky, které se mísí s borovicemi a vrbami. „To je okraj rašeliniště. Mocnost rašeliny tu není tak velká a podzemní voda nedosahuje tak vysoko. Proto tu rostou smrky a borovice lesní, a to vcelku vysoké. Navíc byl tento okraj v minulosti odvodňován,“ vysvětluje mi Iva Bufková právě ve chvíli, kdy po polozbořeném dřevěném mostku překračujeme už hodně zarostlý odvodňovací kanál.

Za kanálem jako by se člověk dostal do úplně jiné krajiny. Výška i tloušťka stromů se zmenšila, je jich najednou méně, rozepty mezi jednotlivými stromy se zvětšily. Musím vážit každý krok, aby mi noha nezajela hluboko do bahna. Po chvíli ale opatrnost vzdávám. Kamkoli došlápnu, zpod podrážek mi vždy crčí voda a občas se převálí i přes svršky kožených bot.

Doslova na každém metru se okolí mění. Smrk už se kolem nevyskytuje vůbec, borovice se spíše plazí po zemi a jsou stále nižší. Najednou můžeme vidět do větší dálky.

„To už je území, které není lidmi téměř ovlivněné. Stromy ustupují a za chvíli přijdeme na kraj otevřené středové části,“ hlásí mi Iva, která se doslova žene přede mnou. Je zvyklá se tu pohybovat, vždyť sem v sezóně jezdí jednou až dvakrát měsíčně.

A najednou, jako když utne! Zastavím, rozhlížím se vlevo, vpravo i před sebe a zjišťuji, že kolem nás neroste nic vyššího než drobné keříky a rašelíník, který dosahuje podrážek mých bot.

„Tady se snad dá pozorovat zakřivení zeměkoule,“ hlásím Ivě. „No, skoro, tak si to užijvej,“ odpovídá mi, aniž by se ke mně otočila a povídá dál.

„Je to fascinující. Je to pláň beze stromů, místo jako z jiného světa. Jako by to sem vůbec nepatřilo, co říkáš?“

„No, hlavně se tu teď cítím jako v prádelně, zespoda vlhko a nahoře hic.“ Iva, která kráčí stále přede mnou, se hlasitě zasměje. „Je fakt, že příroda tu působí jako z jiného světa,“ pokračuji.

„To máš pravdu. I když člověk o přírodě ví pramálo, tak tady mu pocitově něco nesejí a ví, že se ocitl na zvláštním místě. A také to tak je... najednou je totiž v tundře,“ okamžitě doplňuje Iva má slova. „Tady stromy nemají moc šanci. Je tu hodně vysoko podzemní voda, prakticky hned pod povrchem, podloží je velmi kyselé a navíc jsme v mrazové kotlině.“

Slunce nepřestává pálit a my míříme k jihozápadní části Mrtvého luhu. V těchto místech v minulosti došlo k požáru rašeliny, kvůli kterému pravděpodobně odumřely i některé vzrostlé stromy.

Mrtvý luh – trochu optimismu?

„Co tu žije za zvířata – myslím ta velká? Víš o tetřívkově,“ ptám se lvy, která mě vede k místu, kde ještě teď můžeme narazit na odumřelé stromy.

„Tetřívek je místní ikonou. Tohle prostředí mu přesně vyhovuje. Ale objevují se tu také jeřábi popelaví, nedaleko přelétávali orli mořští a nedávno byl poblíž Mrtvého luhu spatřen i los evropský.“

„A teď mi řekni, když tu žije takových zvířat, proč se to místo jmenuje Mrtvý luh?“ Moje otázka lvu zaujme natolik, že zastaví a otočí se na mě.

Pár sekund je ticho. „To asi nikdo s určitostí nedokáže říct. Jestli v mapě z roku 1830 se místo jmenuje Filz Au, tedy Rašelinný luh. Název Mrtvý luh může vycházet z jedné pověsti. Vypráví o tom, že na stezce, která vedla po okraji rašeliniště, prý došlo k bratrovraždě. Ale to je zřejmě jen legenda. Název může být stejně dobře odvozen od části rašeliniště, kde došlo k požáru. Stalo se to na severozápadním okraji Mrtvého luhu a jako memento tam zůstaly stát odumřelé stromy bizarních tvarů, kterým se začalo říkat kostlivčí stromy. A protože byly vidět i z cesty, začali tomu lidé říkat Mrtvý luh.“

Ovšem i tato verze může být jen pověstí. Když jsem pátral, kdy mělo dojít k onomu požáru, nikdo nic nevěděl a mlčel i vševě-

doucí internetový vyhledávač Google. Nakonec mi do toho vnesl nové světlo bývalý strážce Milan Soukup zvaný Čikles, který v CHKO Šumava sloužil od roku 1966.

Podle něj je rozsáhlý podzemní požár rašeliny v té severozápadní části legendou a k ničemu takovému zde nedošlo. Malé požáry byly časté a dokonce on sám jich právě v Mrtvém luhu hasil několik. Většinou vznikaly od jisker parních lokomotiv nebo od žhavých uhlíků, které někteří mašinfírové vysypávali z malých kamínek v kabině lokomotivy do kolejiště. Podle něj se tu stromy prostě utopily. Dorostly do takové velikosti, že je jejich vlastní váha stáhla do močálu. “

Mrtvý luh není mrtvý

Po dvaceti minutách chůze, která připomíná brodění čápa, už nemám sílu na nic. Jsme v místech, kde už ani kostlivčích stromů nezůstalo mnoho. „Je to krásné, ale mně stačí nahlédnout a zase pryč,“ svěřuji se se svými pocity lvě. „To ti věřím, ale dneska je opravdu extrémní vedro.“

„A tebe sem pořád baví chodit?“ ptám se. Přitom se pravou rukou opírám o jednu z odumřelých borovic. „Jasně, že baví. Ono se to nezdá, ale pořád tu člověk nachází něco nového. Já jsem toto rašeliniště prolezla téměř po kolenou, a pořád tu mám co objevovat.“

Například na jediném malém místě, na ploše velké jen asi metr čtvereční, tu roste vzácný rostlinný druh zvaný vřesovec čtyřřadý. Věčně se spekuluje nad tím, jak se zde objevil – zřejmě byl uměle vysazen. Zvláštní ale je, že mimo ten jediný čtvereční metr jinde není. Ale je to skutečně tak? Tak se po něm zkusím dívat. Na Šumavě je Mrtvý luh jediným místem, kde roste. Nebo před pěti lety jsem narazila na vzácnou mokřadní ostřici bažinnou. Tato ostřice se nahoře na pláních vyskytuje téměř v každém rašelinném jezírku, na rašeliništích v údolí Vltavy však prakticky chybí. Občas se najde na plovoucích ostrůvcích v říčních ramenech. Ten nález mi udělal velkou radost. Nebo na severozápadním okraji jsem našla ptačinec dlouholistý. Vstupujeme do stále hustšího lesa, což značí, že už opouštíme ekosystém tundry, za kterým bych jinak musel cestovat tisíce kilometrů daleko na sever.

Do Mrtvého luhu je možné „nahlédnout“ například z lodě, při splouvání horního úseku Teplé Vltavy ze Soumarského mostu do Pěkné a je dobře viditelný i z oken vlaku na trati přes Černý Kříž do Volar.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Václav Cílek: Šumava vítězná

Šumava není ani umírající, ani usychající, říká Václav Cílek. Foto: Jan Dvořák

Boubínský prales, Prameny Vltavy, Židovský les. To je jen několik míst, které za dva červnové dny letošního roku stihl navštívit Václav Cílek, geolog a popularizátor vědy, se kterým jsem si sedl na lavici před hájovnou na Březníku a společně jsme se kochali pohledem na nedaleké Mokřůvky a Špičnick.

Na Šumavu jezdíte často – je nějaké místo, které rád vyhledáváte, které je pro vás to nej?

„Tady na Březníku je to nádherné, ale Šumava je velká a nabízí mnoho krásného. Rád vyhledávám místa v Pošumaví, třeba v oblasti Velharticka, nebo Prachaticka. Je mi ale blízké i území Vltavy nad Lipnem, Jelení stezka. Šumava je tedy místem několika různých světů, které jsou ale integrované do jednoho prostoru a jsou velmi dobře propojené.“

Je Šumava zajímavá z geologického pohledu nebo ji vidíte zajímavou i v jiných oblastech

„Pochopitelně je zajímavá v mnohých aspektech – už jen třeba tím, jak je dlouhá. Když si ji změříte a měli byste ji umístit někam jinač do České republiky, tak to místo stěží naleznete. A když chcete jet z jednoho jejího konce na druhý, tak po okresních silnicích vám to bude trvat skoro 3 hodiny. A už jen to ukazuje na složitost tohoto území. Samotná Šumava je několik paralelních pásem. Je to Šumava jihočeské pánve, která se následně zvedá do jejího předhůří, což je další pásmo. Následuje Šumavský svah a následně jsou to ty známé Šumavské pláně, které pak sbíhají k Dunaji. A tady se dostávám k jedné zajímavosti, kterou si drtivá většina ani neuvědomuje, že Šumava z geologického i historického hlediska končí u Dunaje. Až sem sahala slovanské osídlení, takže bychom tuto oblast mohli stále považovat za svoji.“

Když se řekne slovo Šumava – co vám jako první vyplyne na mysl?

„Bohužel to jsou spory v tématech národní park, kůrovec a bezzásahové zóny. Ale to primární vnímání Šumavy se u mě měnilo v průběhu doby. Když jsem ještě studoval na průmyslovce, tak jsem poprvé trempoval po Šumavě a šel jsem z Prachatic do Sušice. Kdybyste se mě tehdy zeptal na tu samou otázku, odpovídal bych vám, že to je území pokryté lesem. O několik let později bych vám odpověděl slovem – zlato. Šumava je v tomto ohledu opravdu výjimečným místem těžby zlata a to i v Evropském měřítku. Bez nadsázky se dá říci, že Šumava byla takový evropský Klondike.“

Vraťme se ale do současnosti – Šumava jako místo sporů na téma kůrovec. Právě to už není jen šumavským tématem, ba dokonce se dá říci, že už není tématem Šumavy, ale hlavně lesů v nížinách.

„To máte pravdu. Ty spory tady na čas utichly, ale za nějakou dobu se zase vrátí. Téma kůrovce v nižších polohách Česka je totiž teprve na počátku. Kůrovec ve smrkových lesích ve vnitrozemí, a když budu konkrétní, tak i vysoce pravděpodobná kůrovcová gradace v Brdech a její dopady na toto území, to je téma, které bude širokou veřejností a politickou scénou rezonovat mnohonásobně více, než jak je tomu v současnosti. A obávám se toho,

že Šumava v tomto tématu bude mnohými zneužívána jako určitý předobraz zkázy. Ale na druhou stranu, jak vidím Šumavu teď a konkrétně z tohoto místa na Březníku a sleduji ten obnovující se les na svahu Mokrůvek, tak by měla být Šumava i ukázkou naděje pro tu opravdovou kalamitu, která zatím ještě nenastala.“

Jste přesvědčený, že situace s kůrovcem v českých lesích bude ještě horší, než nyní?

„Ano. Jsme teprve na začátku opravdové kalamity, které nedokážeme zabránit. Ono totiž trvá několik let, než naplno propukne, mluvíme třeba o deseti nebo patnácti letech. A až odezní, bude to lidské společnosti také nějakou dobu trvat, než ten fakt rozpadu smrkových monokultur přijme. Takových pět až sedm let bude trvat, než se začelí nejhorší rány a pak deset až patnáct let bude trvat, než ta krajina bude i pro lidské vnímání vypadat dobře. Šumava se teď nachází v různých fázích tohoto vývoje a konkrétně okolí Březníku už je i pro širokou ve-

Václav Cílek (vlevo) vidí budoucnost Šumavy velice pozitivně. Foto: Jan Dvořák

řejnost ukázkou rozpuku života, kdy se o místo na slunci snaží klidně i pět tisíc stromků na hektaru.“

Tak to se asi není čeho obávat ani v nižších polohách České republiky?

„Bohužel ve vnitrozemní to tak dobře, jako tady na Šumavě nemusí dopadnout. Záleží totiž také na kvalitě půd. Když totiž teď jdete Šumavou, tak máte doslova luxusní pocit něčeho, co už jinde není - jdete po koberci, po měkké zemi. Ta se pod vámi trochu jako propadá a máte pocit, že se vám maloučko vlní pod nohama. To je dáno tím, že je vlhká a humózní a to je úplně ten primární základ pro tak masivní obnovu lesa, jakou teď vidíme na Šumavě. Skoro by se to dalo nazvat zázrakem, protože před čtvrt stoletím, kdy tu poprvé umíraly stromy na velké ploše desítek nebo stovek hektarů, nikdo netušil, že to tak skvěle dopadne.“

Takže vidíte Šumavu a osud jejích lesů optimisticky?

Jednoznačně. Víte, já už mám plné zuby takových hesel, jako Šumava umírající, Šumava usychající. To už dnes musí tvrdit pouze lidé, kteří tu v posledních několika letech vůbec nebyli, za každou cenu vyhledávají konflikt, nebo prostě nechtějí vidět to, jak bujný život zde probíhá. Víte, mě v poslední době na Šumavě nadchly dva momenty. Tím prvním jsou zelené lesy plné života. Druhým momentem bylo to, když jsem zavítal do historické sýpky pod hradem Klenová u Klatov, kde děti z uměleckých škol vystavují svoje práce. Právě tady vidíte, že nejenom v těch mladých smrcích na Šumavě, ale i mezi těmi mladými lidmi v Pošumaví, je obrovské množství kreativity, síly i pozitivní energie. Myslím, že je načase používat nové a pravdivé heslo – Šumava vítězná.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

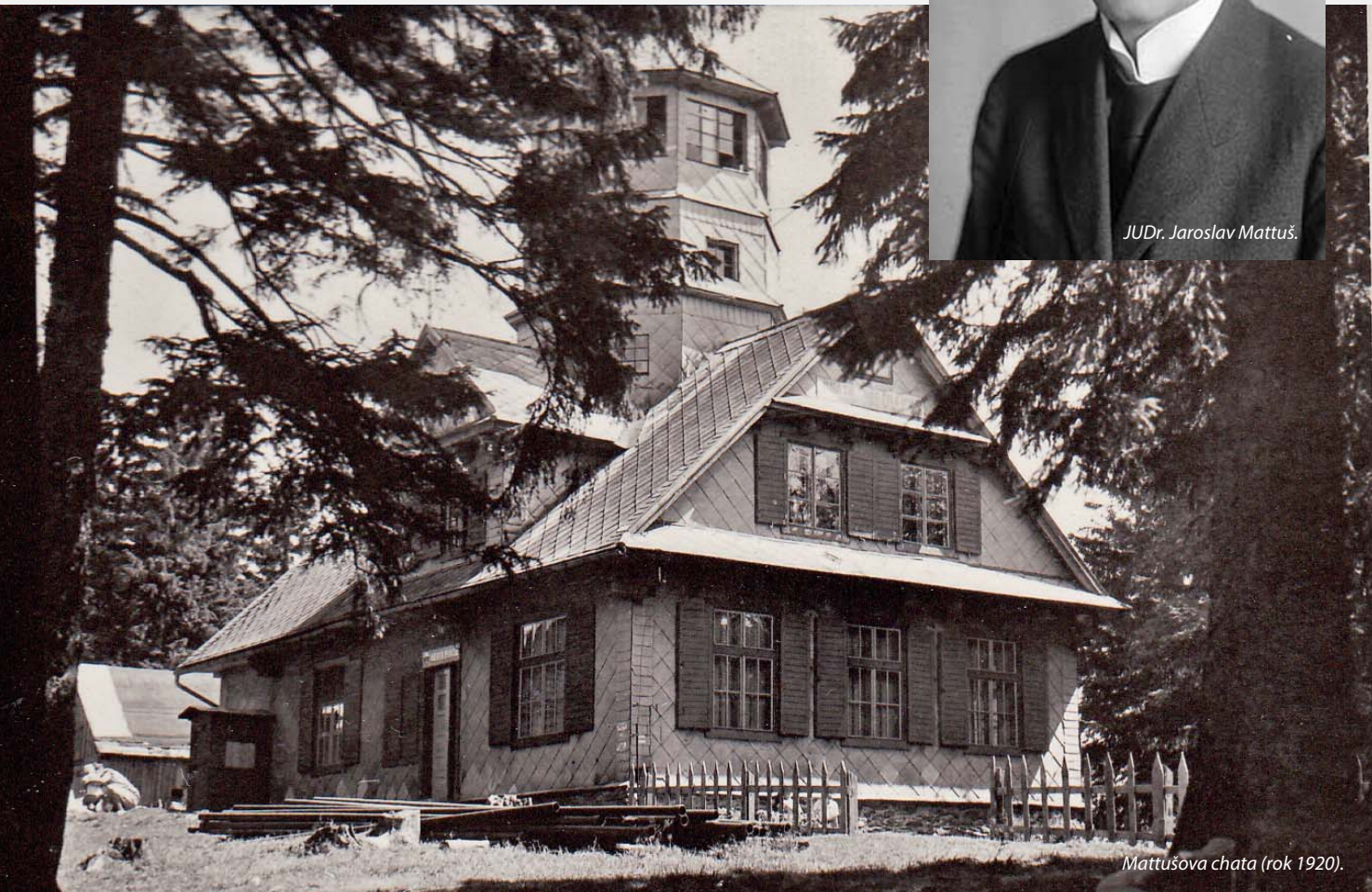
Šumava je stále jedna velká "houba" napuštěná vodou. Foto: Štěpán Rosenkranz

Mattušově chatě na špičáckém

Po vzniku Československa byla většina pohostinských a ubytovacích zařízení na Šumavě vlastněna Němci. Jejich obslužný personál, až na malé výjimky, hovořil pouze německy. Německé hotely např. v Lenoře a ve Volarech byly vybaveny na svou dobu velmi komfortně. Jedním z mnohých úkolů Klubu československých turistů (KČST) v šumavském regionu bylo budování chybějících českých pohostinských a ubytovacích zařízení s českou obsluhou.

JUDr. Jaroslav Mattuš.

Mattušova chata (rok 1920).

Turistika na Šumavě po roce 1918

Již krátce po vzniku ČSR se objevila řada nových českých ubytovacích možností: na Kvildě to byla Chata u pramene Vltavy, Klostermannova chata na Modravě, Státní chata u Černého jezera, hotel KČST ve Volarech nebo chata v Lenoře aj. Tyto investice si vyžádala vzrůstající návštěvnost Šumavy, která začala již v r. 1877 zprovozněním železniční trati Plzeň - Železná Ruda.

Na Špičáku se již mnoho let nacházel turisticky významný hotel Rixi (1892). Svým vnitřním vybavením a nabízenými službami byl určen spíše pro majetnější klientelu. V jeho těsné blízkosti působil v té době již velmi dobře zavedený hotel Prokop, provozovaný nejstarším ze synů „legendárního otce“ Jana Prokopa (1838–1914).

Důležitou roli při prosazování a realizování mnohých turistických záměrů v Pošumaví a na Železnorudsku měl odbor KČST v Klatovech, pokračovatel Klubu českých turistů. Tady zřejmě vznikla vůbec první myšlenka vybudovat na železnorudském Pancíři turistickou chatu.

Turistická chata na Pancíři, projekt a stavba

Schválení stavby objektu turistické chaty na Pancíři (1 214 m n. m.) proběhlo na pravidelném zasedání Státního pozemkového ústavu v Praze dne 9. března 1922.

V pondělí 8. 5. 1922 se sešla na Pancíři tzv. Pochozí komise. Jejími členy byli předseda klatovského odboru KČST Antonín Šíma, inspektor Čsl. státních drah, klatovský

stavitel arch. Josef Janovský (1880–1926), dr. František Albert, za Státní lesní velkostatek lesmistr Jindřich Marzy, revírní adjunkt Jan Sander a další. Komise přímo v terénu stanovila konkrétní místo, kde bude chata stát. Současně bylo provedeno „vykolíkování“ půdorysu stavebního pozemku.

Pozemek ke stavbě chaty na Pancíři v roce 1922 náležel Československému státu. V jeho blízkém okolí se však nenacházel žádný zdroj pitné vody. Již tehdy bylo zřejmé, že vodu k provozu chaty bude třeba dočasně dovážet z některé z okolních studánek. Pro zhotovení studny, vodovodní přípojky a zavedení elektrického proudu do chaty bude třeba v budoucnu získat „imobiliární“ úvěr. Nutnou podmínkou pro zahájení takových jednání bylo třeba vlast-

Pancíři bylo 95 let

nit předmětný pozemek. Finance ke stavbě chaty měly být získány především z výnosu prodeje nové mapy značených turistických cest, dále z členských příspěvků z roku 1921 a darů.

Dne 2. května 1923 zasedal Ústřední výbor KČST v Praze. Na doporučení arch. Ladislava Machoně (1888-1973), jednoho z hlavních představitelů české funkcionalistické architektury, žáka Josefa Schulze, Josefa Fanty a Jana Kotěry, byl jednomyslně přijat projekt chaty klatovského arch. Josefa Janovského (1880 – 1926). Zahrmoval 7 pokojů s celkovým počtem 26 lůžek, vyhlídkovou plošinu ve výšce 15 m a dvoupatrovou zasklenou rozhlednu ve výšce 18 m. Vnější stěny chaty měly být obloženy eternitem, materiálem, který dobře odolával místnímu počasí. Grémium KČST se dále usneslo, že nová chata KČST na Pancíři ponese jméno nedávno zesnulého propagátora Šumavy Jaroslava Mattuše a stavbu svěříla agilnímu KČST, odbor Klatovy.

Stavba chaty na Pancíři trvala pouhých 5 měsíců. Prováděl ji stavitel Kuchler ze Železné Rudy. Stavební dozor zajišťoval klatovský arch. Vojtěch Brada. Stavební materiály ve většině případů poskytly regionální firmy. V průběhu stavebních prací navštívili na jaře r. 1923 staveniště členové rodiny Jar. Mattuše.

Celkové náklady na stavbu dosáhly cca 205 000 Kč. K jejich uhrazení přispěl stát, ale také KČST v Praze, přesto největší část výdajů připadla na KČST, odbor Klatovy. Dokončení stavby chaty na Pancíři oznámily rovněž Národní Listy svým čtenářům ve svém večerním vydání dne 22. 9. 1923. Velkou zásluhu na jejím včasné dokončení měl neúnavný organizátor celé akce dr. František Albert, jednatel klatovského odboru KČST a ředitel městského důchodu v Klatovech.

Slavnostní předání chaty Jar. Mattuše KČST

Akt předání Mattušovy chaty KČST se konal v pátek 28. 9. 1923, v den sv. Václava. Většina pražských účastníků přijela vlakem již ve čtvrtek 27. 9. 1923 odpoledne do Klatov, kde měli zajištěn nocleh. Následující den se vydali vlakem z Klatov na Špičák a odtud pěšky na Pancíř. Přestože tento den počasí na Pancíři nebylo zcela nejlepší, před chatou a v jejím okolí se sešlo více než 300 přátel turistiky.

Nechyběly významné osobnosti tehdejšího českého veřejného života: velký titel Šumavy, vlastenec a nestor české turistiky, prezident zemské politické správy Jan Kosina, prof. dr. Karel Chodounský, velký turista a Sokol, místopředseda senátního presidenta Nejvyššího správního soudu JUDr. Josef V. Bohuslav, předseda KČST v Praze Jan Kamenický aj.

Mezi hosty byla rovněž choť zesnulého Jaroslava Mattuše, jeho bratr Ladislav Mattuš (1868 – 1951), patron chaty a další členové jejich rodiny. Přítomni byli rovněž zástupci odborů KČST z Klatov, Sušice, Plzně, Jičína a také členové sokolských a skautských žup.

Slavnost zahájil Bendlův mužský pěvecký sbor klatovského Sokola vlasteneckou písní „Svoji k svému, paže k paži“. Následně vystoupil předseda klatovského odboru KČST Ant. Šíma. Připomněl hlavní důvody, které vedly KČST ke stavbě chaty na Pancíři. Za Ústřední výbor KČST promluvil prof. dr. Kopáček, za jeho pražský odbor Jan Kamenický. Jménem příbuzenstva Jar. Mattuše poděkoval všem, kteří se zasloužili o vybudování chaty, jeho mladší bratr, novinář, dramatik a spisovatel, Ladislav Mattuš. Po přečtení blahopřejných dopisů byla chata slavnostně předána pražskému ústředí KČST.

Poté, co odezněly obě národní hymny, celou akci ukončili žáci české státní obecné školy ze Železné Rudy vlasteneckou písní „Šumavěnká“. Část účastníků se následně odebrala na Špičák do hotelu Prokop, kde ve 13.30 hod. začal slavnostní oběd.

Jaroslav Mattuš, právník, politik, propagátor Šumavy

JUDr. Jaroslav Mattuš, mladoboleslavský rodák, byl synem dr. Karla Mattuše (1836 – 1919), staročecha, právníka a významného českého politika, který zastával řadu let funkci Vrchního ředitele Zemské banky království Českého.

Po maturitě na mladoboleslavském gymnáziu studoval Jar. Mattuš (1867 – 1919) na právnické fakultě v Praze. Jako student byl veřejně činný ve studentských spolcích a aktivně sportoval.

V meziválečném období byl členem Národně demokratické strany, Sboru obecních starších, později zasedal v Městské radě Prahy. Po vzniku ČSR zasedal v Revolučním národním shromáždění za Československou národní demokracii.

Přes problémy se zrakem se intenzivně věnoval zejména horské turistice. V zimním období často pobýval ve Slovinsku, v Savinjských Alpách. Mezi jeho oblíbené tuzemské letní i zimní destinace náležel železnorudský Špičák.

Nedlouho po smrti svého otce Jar. Mattuš zemřel na zástavu srdce dne 22. 12. 1919

Inzerát v Národních Listech.

v podolském sanatoriu. Pohřben byl 24. 12. 1919 do rodinné hrobky na Vyšehradě.

První turistické sezony na Mattušově chatě

Prvním nájemcem chaty na Pancíři byl Václav Sirotek, restaurátor z Hrubé Skály, pozdější majitel hotelu Sirotek na Špičáku. V krátké době se chata stala známým, velmi navštěvovaným místem na Železnorudsku. Přispíval k tomu český personál a kvalitní služby. Hosté zde již měli k dispozici např. telefon za poplatek (50 h/3 min), dalekohled a rádiový přijímač „čtyřlampovku“.

Koncem r. 1927 byla otevřena v nedaleké stanici Špičák nová nádražní restaurace, kterou si pronajal V. Sirotek. V pořadí druhým nájemcem Mattušovy chaty se stal od 1. 12. 1927 Vladimír Řezníček z Prahy.

Poválečná historie Mattušovy chaty

Na základě Mnichovské dohody z roku 1938, resp. odstoupení pohraničních území Německu, se chata stala na určitou dobu říšským majetkem. Po roce 1948 nastalo dlouhé období, kdy chata často měnila své vlastníky, kterými byly různé státem kontrolované organizace. Objekt prošel také několika stavebními úpravami. V roce 1965 byla provedena např. přístavba chaty. Zvýšila se ubytovací kapacita, byla rozšířena restaurace, vznikla vyvýšená venkovní terasa s vyhlídkou na Velký Javor, Špičák, Polom, Poledník a za dobrých povětrnostních podmínek na masív Dachsteinu. Chata se nikdy již nevrátila ke svému původnímu názvu. Jejím současným vlastníkem je podnikající fyzická osoba.

Josef Růžicka
jos.ruzicka@gmail.com

Stožecká kaple leží uprostřed lesa.

Za pralesem na Stožeckou skálu

Na Šumavě se v oblasti Stožce dochovaly zbytky přírodních lesů

S obcí Stožec jsou spojovány známě turistické lokality – Stožecká skála a Stožecká kaple. Stožec je ale také jméno hory nedaleko od obce, od jehož vrcholu se na východním svahu rozprostírá méně známý prales Medvědice.

Stezka ke Stožecké kapli

Většina návštěvníků zdolává strmou stezku od cesty na rozcestí pod Stožeckou skálou ke Stožecké kapli (na vzdálenosti 0,8 km nutno překonat výškový rozdíl 100 m), aby si prohlédli dřevěnou lesní kapli Panny Marie, jež je zároveň poutním místem. Během své historie, na jejímž počátku byla v roce

1791 kaplička, kterou vybudoval kovář J. Klauser jako poděkování za uzdravení zraku vodou ze zdejšího pramene. Kaple byla několikrát přestavovaná a renovovaná, naposledy musela být opravena v roce 2013, protože byla napadena zhoubnou dřevomorkou. Kdo si při výstupu více všímá okolí a sleduje informační tabule podél naučné

stezky, uvidí volně a bez zásahů rostoucí i odumírající stromy a vegetaci a dozví se, že od 90. let minulého století bylo na tomto území postupně vyhlášeno několik forem ochrany a v současnosti je tady I. zóna NP Šumava. Ochrana směřuje k tomu, aby se plně obnovil charakter pralesa, který tady zhruba před 200 lety býval. Protože bujná

Prales Medvědice.

Okolí naučné stezky ke Stožecké kapli.

lesů, která je označována jako prales Medvědice. Tato přírodní památka je v současnosti I. zónou NP Šumava. Malý prales o výměře přes 50 ha se rozkládá na území původního pralesa a je ponechán samovolnému vývoji. Ačkoli je prales pro turisty nepřístupný, lze, jak už bylo zmíněno, podobné pralesovité znaky vidět v okolí značené cesty při výstupu ke Stožecké kapli a na Stožeckou skálu. I když se porost během 200 let podstatně změnil v důsledku hospodářských zásahů a přírodních kalamit, vyjadřuje biologický, genetický i produkční potenciál těchto lesů. Zdejší přirozené smíšené lesy se vyznačují svojí rozmanitostí. Roste tu řada vzácných rostlin, mechorostů, lišejníků a hub. V současnosti je porost ve stadiu rozpadu s pomalu nastupující fází obnovy.

Přístup z několika míst

Nejbližší tři parkoviště pro motorizované turisty jsou před penzionem Pstruh ve Stožci (placené), před vjezdem do obce Dobrá a v Českých Žlebech naproti ubytovně NP Šumava. Nemotorizovaní turisté mohou využít vlakové stanice ve Stožci nebo Černém Kříži. Délka všech tras z uvedených východišť je přibližně stejná a představuje pěší túru kolem 5 km v jednom směru. Všechny vedou po modré TZ, ze Stožce a Dobré po žluté, která se na modrou napojuje na rozcestí Stožecká luka.

V článku byly použity údaje z informačních tabulí NP Šumava na naučné stezce Stožecká skála.

vegetace zpomaluje růst mladých stromků, je celé chráněné území oploceno, aby se zabránilo okusu zvěří.

Stožecká skála

Je jednou z několika rozsoch, které vybíhají z hlavního hřebene s nejvyšším vrcholem Stožec (1065 m n. m.). Lze na ní vystoupat od Stožecké kaple po 200 m dlouhé úzké kamenité stezce, která vyžaduje větší úsilí a opatrnost zejména za vlhka, kdy je příkrý skalnatý terén kluzký. Z výšky 976 m se otevírá výhled od jihu k východu na údolí Studené Vltavy s obcí Stožec a pohraniční hřeben od Třístoličníku, přes Plechý po Smrčinu. Na východě lze zahlédnout masiv Knížecího stolce. Smíšené lesy v oblasti Stožecké skály představují

jeden z dochovaných pralesovitých zbytků na suťových svazích. Na Stožecké skále bylo zjištěno i poslední hnízdiště sokolů v jižních Čechách, proto je stezka v době jejich hnízdění (většinou od března do června) nepřístupná. Ještě koncem 18. století pokrývaly Stožecký revír neporušené pralesy složené z původních dřevin – smrku, jedle a buku. Původní prales byl vytěžen v letech 1810 až 1813, jeho zbytky a lesní porost v okolí Stožecké skály, který tady vyrůstá bez větších zásahů 200 let je ukázkou lesa s přirozenou skladbou

Prales Medvědice

Na vrcholu a východním svahu hory Stožec se nachází oblast, v níž je chráněn přirozený ekosystém horských smíšených

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz

Smrk ztepilý na Stimmlingu

Putování
za památnými
stromy – 15. díl

Při našem podzimním, již patnáctém, putování za památnými stromy se vydáme do lokality, která patří mezi ty šumavské méně známé a méně vyhledávané. Tou lokalitou je Stimmling.

Smrk na Stimmlingu

Důvodem návštěvy lokality zvané Stimmling je smrk ztepilý. Na svém stanovišti žije odhadem 170 až 200 let. V minulosti se jednalo o soliterní strom, avšak dnes je již plně zapojen v lesním porostu. Nicméně svojí velikostí je stále nepřehlédnutelný. Vyhlášený památným stromem byl v roce 2012 spolu s Lípou na Wunderbachu, kterou jsme navštívili během našeho minulého putování. Smrk dosahuje ve výšce 130 cm od paty stromy obvodu 387 cm. Pojmenován byl v souvislosti s jeho lokalitou „Smrk na Stimmlingu“, aby připomínal význam místa.

Osada Stimmling

Do Stimmlingu své návštěvníky nejlépe dovede turistická trasa z Dobré Vody značená zelenou barvou. Trasa prochází další bývalou osadou zvanou Velký Babylón. Od rozcestníku U Velkého Babylónu čeká návštěvníky ještě cesta přibližně 2,5 kilometru. Poté již jen pár metrů po lesní cestě jižním směrem, kde své návštěvníky upozorní na Stimmling křížek.

Stimmling (též Stimling) bývala samota, ve které stávalo pouze jedno obytné stavení a k němu náležící stodola. Později ke stavení přibyl jeden malý domek, který nejspíše sloužil jako výměnek pro starší členy rodiny. Samota se rozkládala uprostřed pastvin zvaných Waldflur (česky Mýtiny). Situované byly nad levým břehem Pěkného potoka necelý kilometr na východ od statku Velký Babylón. Stimmling nejspíše nikdy nenesl český název.

Stavení patřilo rodině Hasenöhrlů, později rodině Hofmannů z Velkého Babylonu. Dům nesl označení číslo popisné 17. Do map byl zanesen již v roce 1837.

Počátkem 19. století byla samota převážně již opuštěná, stodola spolu s výměnkem byla zbourána. Ušetřena zůstala pouze hlavní budova, určená pro bydlení. Nicméně, ani tato budova se nedochovala do dnešních dnů. V 50. letech došlo k jejímu rozboření, a to především z obav, že její místnosti mohly poskytovat úkryt lidem prchajícím z tehdejšího Československa. Stimmling se stal následně místem dopadu střel z vojenského újezdu v Dobré Vodě.

V lokalitě Stimmling najdeme již jen nepatrné zbytky denního života. U kořenů Smrku na Stimmlingu vyvěrá pramen, který kdysi napájel malou nádrž pár metrů pod ním. Zároveň v těsné blízkosti smrku stávalo i hlavní stavení, jehož postupně mizící zbytky pozornému návštěvníku připomenou význam lokality.

Jitka Maršálová

Správa Národního parku Šumava
jitka.marsalkova@npsumava.cz

Chráněný smrk.

Do dnešních dnů se zde dochovaly zbytky po tehdejších hospodaření.

Křížek na Stimmlingu.

Pramen vyvěrá přímo mezi kořeny smrku.

Dodnes se dochovaly i zbytky "denních potřeb" obyvatel.

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel XI.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji představujeme...

Nová chata u pramene Vltavy. Foto Arnold Seidel, po roce 1935.

Prameny Vltavy – kamenné jezírko s vltavskou vodou pod chatou Klubu českých turistů. Foto František Seidel, po roce 1935.

U pramene Vltavy

V roce 1923 byla jedním z neaktivnějších Klubů českých turistů ve Volyni dostavěna klubová chata u pramene Vltavy, musel samozřejmě Josef Seidel rychle reagovat a připravit její novou pohlednici. Doposud pro toto místo používal jeden ze svých nejstarších snímků, který u domnělého pramene Teplé Vltavy pořídil, s pohledem na nízkou dřevěnou boudu připomínající spíše větší autobusovou zastávku. Ten teď už turistům prodávat nemohl. O stavbě chaty u vltavského pramene Seidel jistě už delší dobu věděl od svých zákazníků a obchodních partnerů z nedalekého okolí, ale nebylo účelné vypravit se z Českého Krumlova daleko na Šumavu a fotografovat pouze pro maximálně tři pohlednice nového turistického cíle.

Možná právě proto při plánování letního výletu českokrumlovských spolku Tažných

ptáků (Wandervogel) pro léto 1924 svým synům doporučil cestu právě tak, aby vedla okolo nové chaty. Seidelovým dvojčatům Františkovi a Helmutovi bylo v té době 16 let a byli již dost staří na dlouhý výlet a také dostatečně zkušený na zodpovědné fotografování. Hnutí Tažní ptáci založené v roce 1911 šumavským studentem Johannem Matuschkou byl spolek německé mládeže orientovaný na poznání vlasti (Šumavy), nejlépe prostřednictvím dlouhých, mnohakilometrových turistických pochodů. Nezapomínali ani na kulturu, všechny jejich výlety byly doprovázeny zpěvem a hrou na kytary a nechyběly ani hry a další zábava. I v zimě konali výlety, hráli divadlo anebo se scházeli v klubovnách – tzv. hnízdech. Jedna z nich byla právě v jedné z místností při krumlovském fotoateliéru Seidel. Otec tak nejdříve dvojčatům Franti-

škovi a Helmutovi a později i nejmladšímu Arnoldovi připravil dětství v kruhu kamarádů, asi nejlepší organizace mládeže, která mohla německy mluvící kluky v Českém Krumlově spojovat a seznámit je se Šumavou.

František Seidel ve svém deníku popisuje dlouhý výlet, který začal 28. 7. 1924 na nádraží v Českém Krumlově. Z vlaku Tažní ptáci vystoupili v Černém Kříži a došli přes České Žleby až do Strážného, kde nocovali. Další den, hned po osmé ráno se skupina mladých turistů vydala k Bučině a odtud pak k pramenům Teplé Vltavy. Dalším cílem k noclehu byl Březník, kam dorazili po setkání s českou rodinou, která jim měla dělat doprovod až k Černému jezeru u Železných Rud. Jejich cílem byl i Luzný, Roklan a Blatný vrch (Plattenhausen).

To léto tedy krumlovští Tažní práci k pra-

Hleďte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

*Cesta k prameni Vltavy
na pohlednici fotoateliéru Seidel.
Foto František Seidel, po roce 1935.*

*Vpravo dole:
Nová Chata u pramene Vltavy.
Foto Helmut Seidel, 1924*

menům Vltavy skutečně došli a bratři Seidelové vyfotografovali novou chatu hned v několika variantách ku spokojenosti svého precizního otce. V roce 1924 byla tedy vyrobena první Seidelova pohlednice s tímto motivem. V deníku sice František Seidel zmiňuje i fotografování samotného pramene, který byl připraven pro turisty, tento snímek se však dosud nepodařilo v archivu najít.

Další cestu Františka Seidela za novými negativy můžeme datovat podle čísel negativů do druhé poloviny třicátých let 20. století. To už jezdil z Krumlova Tatrou 57, kterou roku 1932 zakoupil jeho otec, a teprve tam, kam auto nedojelo, došel pěšky. František zachytil na dvou pohlednicích povalové chodníky na cestě k prameni Vltavy a vyfotografoval také z kamenů upravený kruh s vyvěrající vltavskou vodou, který byl pod tehdejší chatou. (horní citace)

Popis jednoho z mnohých výletů Tažných ptáků vybízí k následování například při podzimních výletech Šumavou. František Seidel nenabídl zastávku u Poledních kamenů nedaleko Horních Světých Hor, nebyla by to

„29. července (1924). Úterý. V ½ 7 budíček. Shltnout jiškovou polévku a v 8 h se šlo na Buchwald (Bučina). Nádherná silnice provázená krásnými břizami vede stále hlouběji do hor. V této oblasti jsou vůbec jen takové břizy zasázené u silnic a ty dávají právě tak překrásné obrazy krajiny. Obzvláště tato silnice na mne udělala velký dojem. Přicházeli jsme stále hlouběji do nekonečného lesa a já jsem se často nemohl zbavit myšlenky, že tam ještě mohou žít lidé. Po 2 ½ hodinách jsme došli do rozptýlené vesnice (Knížecí Pláně). Kostel červený, krásný. Cesta až do Bučiny nám měla ale ještě zhořknout. Slunce nechávalo své paprsky pálit do našich hlav, prudce stoupající silnice, těžké závaží batohu velmi tlumily naši chuť. Úplně vyčerpaní a zpocení jsme dorazili do Bučiny. ... a nasýtli jsme se a šli k prameni Vltavy. Z údajně krásné Alpské vyhlídky nebylo nic vidět. Cesta k prameni je velmi hrbatá, velké stoupání. U pramene Vltavy jsme si odpočinuli a mohli pozorovat velké hejno dětí, které jedly v nově postaveném turistickém domě. Píšeme zde první pohlednice. Helmut fotografuje pramen. Odpoledne jdeme dál po značení na Pürtsling (Březník). Cesta vede strmě až na hřeben, který částečně vede bažinami, které jsou přemostěny dřevěnými chodníky. Krásný výhled jen částečně, protože jdeme většinou lesem. Jsem zcela uchvácen.“

Deník Františka Seidela s popisem cesty k pramenům Vltavy v červenci 1924.

pro kluky s těžkými batohy rozhodně zkratka vyšlapat o jeden kopec víc, přesto pro současníky stojí za vidění. Mimo známá místa jako Strážný, Knížecí Pláně a Bučinu vede cesta klidnou krajinou, v níž člověka napadá, jak těžko zde mohli lidé žít a pracovat. Nezbyvá než obdivovat plí a úsilí v boji o každý kou-

sek úrodné plochy, péči o prameny vod a úctu k přírodě, která místním lidem dávala často vědět, kdo je v kraji pánem.

Petr Hudíček a Zdena Mrázková
Museum Fotoateliér Seidel, Český Krumlov
hudicak@seidel.cz

Kalendáře ŠUMAVA 2019 Vladislava Hoška

Objektiv „šumavského“ fotografa Vládi Hoška zachycuje krásy šumavské přírody a její proměny v průběhu celého roku. Některé z těchto snímků jsou obsahem velkého nástěnného kalendáře, stolního čtrnáctidenního kalendáře a kalendáře vázankového, který je navíc doplněn i o tipy na výlety po Šumavě. Prohlédnout a objednat si je můžete na www.tiskarna-cerny.eu.

Ve dnech 6. - 7. listopadu 2018 se na Smí uskuteční již tradiční česko-německá konference, kde budou v tomto roce prezentovány výsledky aktuálně realizovaného Intereg projektu č. 26BYCZ SILVA GABRETA - přeshraniční monitoring biodiverzity a vodního režimu. Konference si klade za cíl sdílení zkušeností získaných při monitoringu ekosystémů příhraniční oblasti a diskusi o dalších možnostech spolupráce. Více informací zde: http://www.silvagabreta.eu/conference/conference_cz.html

Zdenka Křenová

Divočina bez hranic / Grenzenlos Wild

Výsledkem každoroční spolupráce obou správ národních parků je nástěnný kalendář. Letos nabízí v trochu jiném rozměru – panoramatický 64x33 cm – fotografie divoké nespoutané přírody na obou stranách hraničního hřebenu. Fotografie jsou také doplněny citáty osobností, které se o Šumavu zajímaly, ať v minulosti, tak i v současnosti. Největší souvislé chráněné území v Evropě nabízí stále se měnící přírodní scenérie, které si vytváří sama příroda a na svých toulkách Šumavou a Bavorským lesem je můžete spatřit.

Kalendář je k dostání na informačních střediscích Správy Národního parku Šumava, u kolegů v partnerském distribučním zařízení.

Redakce

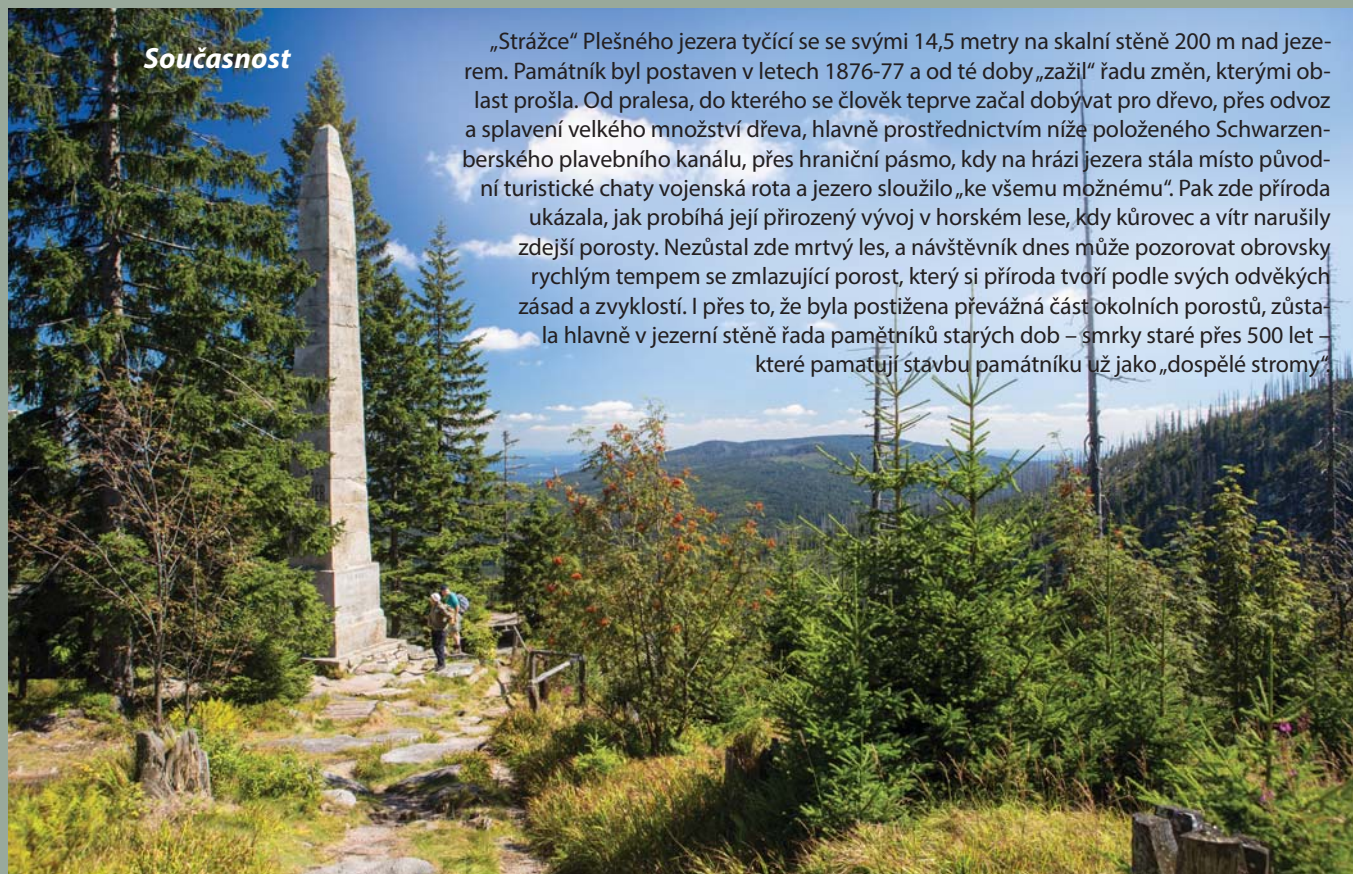
Život pro rašeliniště

V letošním roce se Správě Národního parku Šumava podařilo získat evropskou dotaci z Programu LIFE na projekt „Přeshraniční revitalizace rašelinišť na podporu biodiverzity a vodního režimu na Šumavě a v Bavorském lese“. Jedná se o velký přeshraniční projekt, jehož hlavním cílem je obnova odvodněných mokřadů, rašelinišť a poškozeného vodního režimu v šumavské krajině na ploše přes 2 059 ha. Na jeho řešení se v letech 2018-2024 budou podílet dohromady čtyři partneři z České republiky a Německa: kromě Správy Národního parku Šumava je to Správa Národního parku Bavorský les, BUND Naturschutz in Bayern a Jihočeská Univerzita. Celkem bude na záchranu mokřadů věnováno 5,8 mil. EUR. Největší částka poputuje do území NP Šumava, kde také bude obnoveno nejvíce mokřadních ploch. Součástí projektu je i množství akcí pro veřejnost, jako např. ucelený výukový program pro školy o vodě, suchu a mokřadech nebo dobrovolnické akce „Lidé pro rašeliniště“. Jejich cílem je zapojit veřejnost přímo do záchranu poničených mokřadů a rašelinišť a vysvětlit důležitost jejich obnovy pro zdravé fungování krajiny. Tyto snahy vystihuje i hlavní motto projektu: „Krajina bez mokřadů je krajina bez vody“.

Ivana Bufková

Stifterův památník

„Strážce“ Plešného jezera tyčí se se svými 14,5 metry na skalní stěně 200 m nad jezerem. Památník byl postaven v letech 1876-77 a od té doby „zažil“ řadu změn, kterými oblast prošla. Od pralesa, do kterého se člověk teprve začal dobývat pro dřevo, přes odvoz a splavení velkého množství dřeva, hlavně prostřednictvím níže položeného Schwarzenberského plavebního kanálu, přes hraniční pásmo, kdy na hrázi jezera stála místo původní turistické chaty vojenská rota a jezero sloužilo „ke všemu možnému“. Pak zde příroda ukázala, jak probíhá její přirozený vývoj v horském lese, kdy kůrovec a vítr narušily zdejší porosty. Nezůstal zde mrtvý les, a návštěvník dnes může pozorovat obrovsky rychlým tempem se zmlazující porost, který si příroda tvoří podle svých odvěkých zásad a zvyklostí. I přes to, že byla postižena převážná část okolních porostů, zůstala hlavně v jezerní stěně řada pamětníků starých dob – smrky staré přes 500 let – které pamatují stavbu památníku už jako „dospělé stromy“.

ISSN 0862-5166

9 770862 516001 03

www.npsumava.cz